

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Žibert

**Spremljanje in ocenjevanje stanja na področju dostopa gibalno oviranim v
muzeje po Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Teja Žibert

Mentor:izr. prof. dr. Damjan Lajh

**Spremljanje in ocenjevanje stanja na področju dostopa gibalno oviranim v
muzeje po Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

Spremljanje in ocenjevanje stanja na področju dostopa gibalno oviranim v muzeje po Sloveniji

Fizično okolje bi moralo biti dostopno vsem ljudem enako, ne glede na njihove fizične zmožnosti. Ljudje z gibalnimi ovirami imajo lahko pri dostopu v fizično okolje največ težav. Vsi se zavedamo, da je kultura v našem življenju zelo pomembna, saj se z njeno pomočjo človek tudi razvija. Glavni namen je bil odkriti ali gibalno ovirani lahko dostopajo v kulturne ustanove (muzeje) brez težav. S pregledom zakonodaje, anket in intervjuji sem prišla do zaključka, da se je stanje na področju dostopa za gibalno ovirane v muzeje v zadnjih letih izboljšalo. Glede na raziskave smo glede urejenosti dostopa za gibalno ovirane v muzeje v vrhu evropskih držav, a še vedno precej zaostajamo za najbolj razvitimi (skandinavske države). Je pa v ta namen še vedno namenjenih premalo proračunskih sredstev in nad izvajanjem dejavnosti je premalo inšpekcijskega nazora. Muzeji so glede dostopnosti za gibalno ovirane najslabše urejeni med kulturnimi ustanovami- vendar ne smemo zanemariti dejstva, da je to tudi zaradi tega ker je veliko število muzejev pod kulturno dediščino in je zato kakršenkoli poseg otežen. Kot najpogostejše ovire uporabniki navajajo stopnice in klančine.

Ključne besede: **gibalno ovirani, muzeji, dostopnost, fizično okolje.**

Monitoring and evaluation of the state of mobility for impaired access to museums in Slovenia

Physical environment should be accessible to all people equally, regardless of their physical abilities. People with physical disabilities have the most problems in accessing to the physical environment. We are all aware that the culture in our lives is very important, because with its help man can also develop. The main purpose was to identify if physically disabled people can access to cultural institutions (museums) easily. The review of the legislation, surveys and interviews showed that the situation in this area in recent years has improved. According to the research, Slovenia is in the area of acces to museums for disabled in the top of European countries, but still far behind the most developed countries (Scandinavian countries). But for this purpuse the budget is still underfunded and there is still lack of supervision over the implementation. Museums are in terms of accessibility for disabled worst arranged among cultural institutions-but we can not ignore the fact that this is also because a large number of museums is under the cultural heritage and therefore any intervention is difficult. Users say that the most commom barriers are stairs and ramps.

Keywords: **physical disabilities, museums, accessibility, physical environment.**

Kazalo

1	UVOD	7
1.1	OPREDELITEV PROBLEMA	7
1.2	UMESTITEV V JAVNOPOLITIČNI PROCES.....	8
1.2.1	EVALVACIJA	8
1.3	METODE IN TEHNIKE	10
1.4	KAZALNIKI	11
1.5	STRUKTURA NALOGE.....	11
2	TEORETIČNI DEL	12
2.1	INVALIDNOST	12
2.2	GIBALNA OVIRANOST	12
2.3	FIZIČNO OKOLJE	13
2.4	DOSTOPNOST	13
2.5	OVIRE.....	14
3	ZAKONSKA UREDITEV.....	15
3.1	RAZVOJNA STRATEGIJA INVALIDSKEGA VARSTVA (1991).....	16
3.2	ZAKON O GRADITVI OBJEKTOV (2002).....	16
3.3	PRAVILNIK O ZAHTEVAH ZA ZAGOTAVLJANJE NEOVIRANEGA DOSTOPA, VSTOPA IN UPORABE OBJEKTOV V JAVNI RABI TER VEČSTANOVANJSKIH STAVBAH (2003).....	17
3.4	NACIONALNE USMERITVE ZA IZBOLJŠANJE DOSTOPNOSTI GRAJENEGA OKOLJA, INFORMACIJ IN KOMUNIKACIJ ZA INVALIDE (2005).....	17
3.5	AKCIJSKI PROGRAM ZA INVALIDE 2007-2013 (2006)	18
3.6	KONVENIJA O PRAVICAH INVALIDOV (2008)	19
3.7	ZAKON O IZENAČEVANJU MOŽNOSTI INVALIDOV (2010)	20
3.8	SIST ISO/TR 9527	21

4	URESNIČEVANJE ZAKONSKIH AKTOV IN UKREPOV	22
5	OCENA STANJANA PODROČJU DOSTOPA GIBALNO OVIRANIM V MUZEJE .	26
5.1	ANALIZA VPRAŠALNIKA V RAZISKAVI UKREPI ZA URESNIČEVANJE PRAVIC INVALIDOV DO DOSTOPA BREZ OVIR (2008)	26
5.2	ANALIZA VPRAŠALNIKOV IZ STATISTIČNEGA URADA RS	27
5.3	ANALIZA SOCIALNO EKONOMSKEGA POLOŽAJA INVALIDOV ZA PRIPRAVO ZAKONA O IZENAČECVANJU MOŽNOSTI INVALIDOV (2007).....	28
5.4	MEDNARODNA ŠTUDIJA O POLOŽAJU INVALIDOV: DOSTOPNOST GRAJENEGA OKOLJA (»ESSL SOCIAL INDEX«)	28
5.5	OCENA STANJA NA PODROČJU DOSTOPA GIBALNO OVIRANIH V MUZEJE PO SLOVENIJI.....	29
6	PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA	31
6.1	UKREPI ZA URESNIČEVANJE PRAVIC INVALIDOV DO DOSTOPA BREZ OVIR	31
6.1.1	NAČRTOVANJE/OBLIKOVANJE ZA VSE (<i>DESIGN FOR ALL- DfA</i>).....	32
6.1.2	PODPORNE TEHNOLOGIJE(<i>ASSISTIVE TECHNOLOGIES-AT</i>)ZA GIBALNO OVIRANE.....	32
6.2	PRIMERI DOBRIH PRAKS	33
6.2.1	DANSKA	34
6.3	KONKRETNI PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA.....	34
7	SKLEP	36
8	LITERATURA	38
	PRILOGE	43
	PRILOGA A: Intervju z Julijano Kralj.....	43
	PRILOGA B: Intervju z Matjažem Planincem.....	45
	PRILOGA C: Intervju s Simonom Žorgo.....	47

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

EU	Evropska Unija
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
UIRS	Urbanistični inštitut Republike Slovenije
ZIMI	Zakon o izenačevanju možnosti invalidov
ZUJF	Zakon o uravnoteženju javnih financ

1 UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Pomembnost kulture v našem življenju je le eden od razlogov za izbiro teme, ki sem se jo odločila pisati pri svojem diplomskem delu. Drugi pa je zagotovo ta, da ni vsem skupinam ljudi zagotovljena enaka pravica do kulturnega udejstvovanja, in zagotovo so ena od takih skupin ljudi tudi gibalno ovirane osebe. Večinoma gibalno ovirani ljudje sodijo v skupino invalidov, štejemo pa med gibalno ovirane ljudi tudi stare ljudi ali poškodovance in bolnike (ti pa tudi lahko spadajo med invalide, če se jim to določi na podlagi ustrezne odločbe) (Planinc 2013).

»Gibanje je ena od najosnovnejših človekovih danosti, potreb in pogojev« (Mori 2002, 21–24). Ocenjuje se, da funkcionalno ovirani ljudje sestavljajo 15–20 % aktivnega prebivalstva Evrope (Vertot 2007). »V Sloveniji je približno 7 do 9 % prebivalstva invalidov. To pomeni, da je vsak dvanajsti državljani invalid. Če k tej številki dodamo še njihove družinske člane, potem z vso gotovostjo lahko zaključimo, da se vsaj četrtina državljanov Slovenije neposredno sooča z invalidnostjo« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009). »Sodobni pogled na invalidnost temelji na človekovih pravicah, to je na prepovedi diskriminacije ter zagotavljanju enakih možnosti in enake obravnave za vse« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a).

Pravica do kulture je sestavni del človekovih pravic. To pomeni, da človek lahko aktivno sodeluje v kulturnem življenju, ali kot ustvarjalec storitev, posrednik ali kot prejemnik. In to je neodtujljiva pravica vseh državljanov. Zapisana je v Ustavi Republike Slovenije (59. člen), kot tudi v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (27. člen) OZN-a. Uresničevanje te pravice pa je precej oteženo pri invalidih. Ker je dolžnost nacionalne kulturne politike, da se človekove pravice udejanjajo je potrebno načrtno prizadevanje, da bo tudi invalidom čim hitreje omogočen dostop do vseh kulturnih ustanov (Ministrstvo za kulturo 2007).

Kako je v Sloveniji pravno urejeno področje dostopanja gibalno omejenim v muzeje? Kakšno je realno stanje na tem področju? Kakšni so pogledi vpletenih javnopolitičnih igralcev na to

tematiko? Po kom bi se Slovenija lahko zgledovala glede dostopa v muzeje za gibalno omejene osebe? Kakšni so konkretni ukrepi s katerimi bi se v Sloveniji lahko izboljšalo stanje na področju gibalno omejenih v muzeje? To je le nekaj od raziskovalnih vprašanj katerim se bom posvetila v svoji diplomski nalogi, ter poskušala nanje odgovoriti.

1.2 UMESTITEV V JAVNOPOLITIČNI PROCES

Javnpolitični proces je proces oblikovanja in izvajanja javnih politik.

Razdeljen je na različne faze:

- 1. Identifikacija družbenih problemov*
- 2. Oblikovanje političnega dnevnega reda*
- 3. Oblikovanje javnopolitični alternativ*
- 4. Legalizacija/uzakonitev javnopolitični alternative (sprejem zakona)*
- 5. Implementacija (izvajanje javne politike)*
- 6. Evalvacija (vrednotenje učinkov javne politike) (Fink-Hafner 2002, 119).*

Moja diplomska naloga spada v zadnjo fazo procesa, in sicer evalvacijo. Ker gre za ugotavljanje dejanskega stanja na področju dostopa v muzeje za gibalno ovirane osebe ter podajanje ocene o stanju. Na koncu bodo podani tudi predlogi za izboljšanje stanja na tem področju.

1.2.1 EVALVACIJA

»Evalvacija je definirana kot uporaba metod družboslovnega raziskovanja za ocenjevanje načrta, implementacije in rezultatov ter učinkovitosti programov in politik« (Rossi in Freeman v Štrajn in drugi 2000, 13). »Je proces v katerem se osmislijo informacije zbrane med nadzorom izvajanja projekta ter oblikujejo se zaključki in ukrepi, ki bodo koristna povratna informacija za nadaljnje delo na obstoječih ali novih projektih in katere izkušnje se lahko uporabi za izboljšanje redne dejavnosti« (CMEIPUS 2014).

»Evalvacijsko raziskovanje je sestavni del znanstvenoraziskovalne metodologije, a je hkrati drugačno in zelo specifično, nikoli popolnoma metodološko objektivno, a prav zaradi tega praviloma izjemno pestro in kompleksno« (Kustec Lipicer 2009, 23).

Sama sem v diplomski nalogi zbrala informacije o dostopnosti za gibalno ovirane v muzeje po Sloveniji ter podala koristne predloge za morebitno izboljšanje stanja na tem področju. Prav evalvacija, ki je zadnja faza v javnopolitičnem procesu, ima skorajda odločilno mesto v procesu izvajanja politike, saj njeni izsledki lahko odločijo nadaljnjo usodo te politike (Kustec Lipicer 2002, 147).

Definicij evalvacije je sicer več, a da gre za ocenjevanje družbenih programov in ocenjevanje načrtov lahko zasledimo pri Stufflebeamu in Websterju (v Macur 1995, 297). Rossi in Freeman (v Macur 1995, 296) opredelita evalvacijo kot sistematično uporabo družboslovnih raziskovalnih postopkov, ki so namenjeni ocenjevanju koncepta, načrta, izvedbe in rezultatov. »Namen evalvacije je primerjati dejanske podatke o izvajanju projekta s tistimi iz načrta projekta in oceniti kako dobro se izvajanje drži načrtovanega« (CMEPIUS 2013).

Predhodno vrednotenje ali ex-ante evalvacija je namenjena ugotavljanju ustreznosti ter izboru najučinkovitejših načinov izvedbe še pred začetkom projekta, vmesno vrednotenje ali in-term evalvacija se izvaja v fazi izvajanja projektov. Namenjena je sprotnemu spremljanju izvajanja projekta v vsebinskem, časovnem in finančnem obsegu v skladu s prijavo projekta ter uresničevanju ukrepov za izboljšave s ciljem doseganja večje učinkovitosti izvajanja projekta. Naknadno vrednotenje ali ex-post evalvacija se izvaja po zaključku projekta. Njen namen je podati oceno doseženih ciljev glede na cilje, zastavljene v prijavi projekta ter kot izhodišče za izboljšave in optimalnejše načrtovanje projektov v prihodnje (Nekrep 2013).

Ocenjevali bomo že sprejeto zakonodajo, tako da gre za ex-post evalvacijo.

Hogwood in Gunn (1984,220–221) omenjata tudi monitoring oz. spremljanje. To naj bi bil eden od elementov, ki se pojavi še pred samo evalvacijo. Poleg spremljanja informacij tudi kako in komu posredovati informacije o delovanju področja da bodo upoštevane. Spremljanje področja pomaga raziskovalcu ločiti med uspehom in neuspehom javne politike in implementacije.

Spremljanje procesa izvajanja javne politike je z zornega kota države zelo pomembno, ker omogoča ugotavljanje, če se določena javna politika sploh izvaja, ali se izvaja tako, kot je bilo predvideno v formalnem programskem načrtu in ali dosega ciljne

skupine uporabnikov. Spremljanje in nadzor izvajanja javne politike je lahko sestavina oziroma predhodna faza vrednotenja javnih politik. V vsakem primeru z analitičnim spremljanjem javnih politik zajemamo podatke o dejstvih (kaj se je zgodilo in kako se je zgodilo). Brez teh podatkov namreč ni mogoče ugotavljati in vrednotiti učinkov javnih politik (Fink Hafner in Kustec Lipicer 2005, 214).

V diplomski nalogi sem tudi sama najprej spremljala izvajanje javne politike ter nato izvedla evalvacijo. Kar pomeni da sem najprej podala nekaj dejstev o javni politiki, ki sem si jo izbrala, zbrala vso zakonodajo s tega področja ter navedla kdo so končni uporabniki katerih se tiče, nato pa izvedla evalvacijo. Podala sem oceno o tem ali se javna politika izvaja uspešno ali ne ter kakšni so predlogi za njeno izboljšanje.

1.3 METODE IN TEHNIKE

Za izvedbo javnopolitične raziskave je potrebna združitev različnih raziskovalnih metod in tehnik, s katerimi pridobimo podatke, ki so relevantni za našo raziskavo (Maychrzak 1984, 66). V diplomski nalogi sem tudi sama uporabila različne metode in tehnike.

Primarne analize se nanašajo na analize zakonskih aktov, poročil, torej predvsem pravno-formalnih dokumentov. Pri sekundarni analizi pa gre za pregled že obstoječih spoznanj o tematiki ali problemu (npr. strokovna literatura, že opravljene raziskave ali medijska poročila). Za opredelitev pojmov ter vpogled v obravnavano tematiko ter njeno lažje razumevanje sem uporabila analizo sekundarnih virov (obstoječa strokovna literatura, znanstveni članki, publikacije in gradivo internetnih virov). Za natančnejšo opredelitev javnopolitičnega problema sem uporabila analizo primarnih virov (gre za pregled pravne podlage, ki se posredno ali neposredno nanaša na področje dostopa za gibalno ovirane v muzeje). Opravila sem tudi nekaj družboslovnih intervjujev z vpletenimi javnopolitičnimi akterji, za lažje odgovore na nekatera raziskovalna vprašanja, za lažje razumevanje tematike, za pogled na tematiko iz različnih zornih kotov ter za pomoč pri interpretaciji ciljev, ki sem si jih zastavila.

1.4 KAZALNIKI

Za oceno stanja na področju dostopa gibalno oviranih v muzeje si bom skozi diplomsko nalogo pomagala z naslednjimi kazalniki:

- Zakonodajna ureditev področja dostopa za gibalno ovirane v muzeje (da se ugotovi ali je zakonodaja na tem področju urejena in kako)
- Zadovoljstvo uporabnikov (kakšno je mnenje gibalno oviranih, ki se srečujejo s problemi dostopa v muzeje, ali so zadovoljni ali ne)
- Dejanska ureditev muzejev za lažji dostop gibalno oviranim vanje (ali je zakonska ureditev prenesena v prakso).

1.5 STRUKTURA NALOGE

Svojo diplomsko nalogo sem razdelila na različne sklope. Prvi je teoretični del v katerem so predstavljeni in opisani ključni pojmi, za lažje razumevanje (kaj je gibalna oviranost, kdo so gibalno ovirane osebe ipd.). Po teoretičnem delu sledi pregled zakonodaje (tako evropske kot slovenske) s pomočjo katere sem ugotovila kako je zakonsko urejeno področje dostopa za gibalno ovirane v kulturne ustanove (natančneje v muzeje). Za ugotavljanje ali se zakonodaja upošteva dosledno ali ne pa sem pregledala že opravljene analize (mednarodna študija) ter ankete o zadovoljstvu uporabnikov (invalidi in gibalno ovirani). V zadnjem delu diplomske naloge je ocena stanja v Sloveniji na področju gibalno oviranih v muzeje ter podanih je nekaj konkretnih predlogov za izboljšanje stanja na tem področju. V zaključku so predstavljene glavne ugotovitve raziskave, v prilogah pa dodanih nekaj družboslovnih intervjujev z vpletenimi igralci.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 INVALIDNOST

Za invalidnost se uporablja več pojmov: invalid, hendikepiran, funkcionalno ovirana oseba itd. V slovenskem pravnem prostoru pa se največkrat pojavi kar preprost izraz »invalid« (Kresal 2007). Opredelitev pojmov invalid in invalidnost je zahtevna; ne obstaja namreč enolična definicija invalidnosti. »Invalid je oseba, ki je: »zaradi prirojene telesne napake, posledic bolezni, poškodbe nespodoben ali le delno sposoben za delo« (SSKJ 2000, 309). Splošno opredelitev pojma invalidnost v slovenskem prostoru pa je podal Uršič (2005, 24), ki pravi, da je invalidnost širši pojem. Ne gre samo za bolezen ali neko okvaro, telesno ali duševno prizadetost. Je tudi širši pojem od formalno priznanega družbenega statusa. Je eksistencialna in sistemska kategorija, invalidi pa so sestavni del vsakodnevnega življenja družbe. Socialno-politična definicija pa pravi, da je invalid: »vsaka oseba, ki ima upoštevajoč starost ter socialno okolje v katerem živi, zaradi trajne ali dolgotrajne funkcionalne telesne ali duševne okvare resne težave pri svojem vključevanju v družino, družbo, izobraževanje in poklic oziroma pri uveljavljanju svojih človekovih pravic« (Despouy v Uršič 2005, 23).

2.2 GIBALNA OVIRANOST

Grobe tri oblike invalidnosti so:

- *Osebe z gibalnimi in fizičnimi prizadetostmi*
- *Slepe in slabovidne osebe*
- *Gluhe in naglušne osebe.*

Med osebe z gibalnimi in fizičnimi prizadetostmi spadajo ljudje z okvaro hrbtenjače, živčno-mišičnimi obolenji, multiplo sklerozo, s cerebralno paralizo, po poškodbi glave ali po preboleli možganski kapi, osebe z vnetnim in degenerativnim revmatizmom, s prirojenimi in pridobljenimi okvarami gibal itd. (Zupan 2010).

»Gibalno ovirane osebe imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja«. So zelo heterogena skupina (od najzahtevnejših skupin ljudi, ki se sami ne morejo premikati pa do tistih, ki imajo določene težave pri gibanju, npr. z dolgotrajno hojo, vzpenjanje po stopnicah, sedenje ali stanje) (Lipec Stopar in drugi 2009, 18).

Gibalno ovirane ljudi spadajo med funkcionalno ovirane ljudje in jih lahko razdelimo na dve skupini:

1. telesno znatno prizadeti ljudje – ljudje s telesnimi prizadetostmi, pri katerih pride do omejenih fizičnih sposobnosti (ljudje, vezani na posteljo ali na invalidski voziček, ljudje, ki se težko gibljejo, ljudje s prizadeto funkcijo rok, kronični in akutni bolniki),
2. ljudje nenavadnih telesnih mer (pritlikavi ljudje, nadpovprečno visoki ljudje, debeli ljudje).

Svetovna zdravstvena organizacija je za oviranost podala naslednjo definicijo: »Oviranost je prikrajšanost osebe, ki je nastala kot posledica okvare ali invalidnosti, ki omejuje ali preprečuje izpolnjevanje za to osebo normalne vloge, glede na starost, spol ter družbene in kulturne dejavnike« (Uršič 2005). Funkcionalno ovirane osebe so definirane kot osebe, ki jim je bila okvara, prizadetost ali invalidnost že prirojena, povzročena ob nesreči, lahko jo imajo zaradi bolezni ali pa morda zaradi starosti. Prav za funkcionalno ovirane osebe je potrebno biti posebno pozoren pri načrtovanju grajenega okolja (Vovk 2000).

2.3 FIZIČNO OKOLJE

»Fizično okolje se nanaša na naravno in grajeno okolje, ki lahko uporabniku invalidskega vozička predstavlja oviro/e« (Turpin in Iwama v Lebar in Rojšek 2012, 86).

Za ljudi na invalidskem vozičku lahko prav slaba dostopnost predstavlja največjo oviro v zunanem okolju. Najbolj opazne so ovire pri javnih objektih, cestnih površinah in prometu. Pogosto so prav zaradi teh ovir invalidne osebe odvisne od tuje pomoči, pogosto se zgodi, da na določeno mesto zaradi tega sploh ne morejo priti (Vovk v Lebar in Rojšek 2012, 86).

2.4 DOSTOPNOST

»Dostopnost je ena od splošnih načel Konvencije o pravicah invalidov in zajema fizično (grajeno) okolje, komunikacije in informacije. Grajeno okolje se nanaša na načrtovanje in gradnjo javnih in zasebnih zgradb in načrtovanje, razvoj in vzdrževanje javnih površin. Dostopnost grajenega okolja in informacij oziroma komunikacij omogoča integracijo invalidov v družinsko, delovno in širše družbeno okolje« (Urbanistični inštitut RS 2009). Je pa dostopnost pomembna tudi kot predpogoj za uveljavljanje političnih in državljskih pravic (Urbanistični inštitut RS in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo 2008, 5–6).

2.5 OVIRE

Pri dostopnosti prihaja do različnih ovir. Delimo jih na ovire notranjega in ovire zunanjega okolja. Zunanje ovire so npr. cestni robniki, pločniki, prehodi za pešce, parkirišča, poti, ki niso urejene. Med ovire notranjega okolja pa oviran vstop v objekt, stopnice, tla, ozki hodniki, neurejenost sanitarnih prostorov, neustrezno oblikovana oprema ipd.). Komunikacijske ovire pa se nanašajo na odsotnost tolmačev, govornih najjav, prikazovalnikov podnapisov ipd. (Urbanistični inštitut RS in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo 2008, 6).

3 ZAKONSKA UREDITEV

V EU se pravica do dostopnosti grajenega okolja in informacij ter komunikacij obravnava z dveh vidikov. Prvi proti-diskriminacijski vidik se nanaša na pravico invalidov do socialne vključenosti in zagotavljanja enakih možnosti, drugi vidik pa zadeva standardizacijo na področju prostorske zakonodaje. Prva je Amsterdamska pogodba, ki v 13. členu prepoveduje diskriminacijo zaradi invalidnosti, Evropska listina temeljnih pravic iz leta 2000, v 26. členu priznava invalidom pravico do sodelovanja v družbenem življenju, pravico do neodvisnosti (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

V obeh dokumentih je posredno omenjena pravica do dostopa invalidov v okolje. V EU se pojem dostopnosti velikokrat povezuje z načelom »Oblikovanje za vse«. To načelo poudarja dostopnost do storitev, dobrin in grajenega okolja (Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide 2005).

Prvi zavezujoč dokument OZN s področja človekovih pravic invalidov je Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov. Slovenija je leta 2008 sprejela Zakon o ratifikaciji Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov. Glavni namen Konvencije je zagotavljanje enakopravnosti invalidov na vseh življenjskih področjih. 9. člen navaja, da je potrebno invalidom zagotoviti enak dostop do fizičnega okolja kot vsem ostalim (Zupan 2010). Najpomembnejši mednarodni dokument, ki ureja področje invalidskega varstva so Standardna pravila Združenih narodov za izenačevanje možnosti invalidov. 5. pravilo navaja, da je za države pomembno, da spoznajo kako pomembna je dostopnost za enakopravnost na vseh ravneh družbe. Poziva jih tudi k pripravi akcijskih programov, ki bi urejali dostopnost grajenega okolja

»Pravica do dostopa grajenega okolja v RS temelji v Ustavi RS. 14. člen določa, da so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine ne glede na invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. 32. člen pa pravi, da ima vsak pravico, da

se prosto giblje« (Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide 2005).

»Invalid je posameznik s svojimi pravicami, postavljen v invalidizirajoč položaj, ki ovira v okolju zaradi svoje invalidnosti ne more premagati na enak način kot drugi državljani. Dolžnost družbe je, da te ovire odstrani, zmanjša ali premosti z namenom, da vsakemu invalidu, ob upoštevanju pravic in dolžnosti vsakega posameznika omogoči polno uživanje državljanskih pravic« (Helios v Uršič 2005, 23).

3.1 RAZVOJNA STRATEGIJA INVALIDSKEGA VARSTVA (1991)

Razvojna strategija invalidskega varstva je prvi razvojni dokument v samostojni Sloveniji s področja socialne politike. V tem dokumentu se je uveljavila sodobna definicija invalidnosti, ki temelji na filozofiji človekovih pravic. V njej so obravnavana vsa, za življenje invalidov, pomembna področja kot samoorganiziranje invalidov v društvih in družbeno organizirani programi na področju izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva z rehabilitacijo, denarni prejemki in druge olajšave, pravno varstvo, delovanje državne uprave, itd. Nadalje koncepcija izrecno poudarja, da imajo invalidi pravico do neodvisnega življenja, kar pomeni predvsem možnost izbrati kje in kako živeti ter sprejemati samostojne odločitve (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a, 5). Ravno tako pa ta strategija izpostavlja pomembnost dostopnosti grajenega okolja za neodvisno življenje invalidov. V strategiji so navedeni cilji, ki se nanašajo na slovensko pravno podlago s področja urejanja prostora, opreme in objektov (Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide 2005).

3.2 ZAKON O GRADITVI OBJEKTOV (2002)

Zakon je bil sprejet leta 2002, leta 2007 pa so sprejeli Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o graditvi objektov. 17. člen se nanaša na zagotavljanje dostopnosti za funkcionalno

ovirane ljudi v vse objekte v javni rabi. 20. člen določa, da minister, ki je pristojen za prostorske in gradbene zahteve določi ureditve, ki zagotavljajo funkcionalno oviranim ljudem neoviran vstop v vse vrste objektov v javni rabi. 48. člen kot eno temeljnih zahtev zakona, določa, da je pri projektiranju potrebno upoštevati ukrepe, ki zagotavljajo funkcionalno oviranim osebam dostop, vstop in uporabo brez grajenih in komunikacijskih ovir. Za vse kršitve zgoraj naštetih členov, zakon določa tudi sankcije (Zakon o graditvi objektov 2002).

3.3 PRAVILNIK O ZAHTEVAH ZA ZAGOTAVLJANJE NEOVIRANEGA DOSTOPA, VSTOPA IN UPORABE OBJEKTOV V JAVNI RABI TER VEČSTANOVANJSKIH STAVBAH (2003)

V pravilniku iz leta 2003 so opredeljene določbe, za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi (ter večstanovanjskih stavbah). 4. člen med drugim določa, da morajo biti javni objekti brez ovir, pod 13. točko je kot objekt točno naveden muzej, če je površina razstavnih prostorov oziroma prostorov, namenjenih obiskovalcem, 150 m² ali več. 9. člen opredeljuje zahteve v zvezi z dostopom, predvsem z varnostjo dostopa v objekte (kakšna mora biti dostopna pot, parkirišča in klančine). Točno določene zahteve v zvezi s parkirišči določa 12. člen, za stopnice, klančine in dvigala je opredeljeno v 13. členu, pravilnik pa vsebuje tudi člen z zahtevami v zvezi s sanitarnimi prostori (površina mora biti najmanj 3,50 m²) (Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavbah 2003).

3.4 NACIONALNE USMERITVE ZA IZBOLJŠANJE DOSTOPNOSTI GRAJENEGA OKOLJA, INFORMACIJ IN KOMUNIKACIJ ZA INVALIDE (2005)

Dokument Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide (znan tudi kot Strategija dostopna Slovenija) je bil sprejet leta 2005 in obsega sedem ciljev za izboljšanje dostopnosti za invalide. Strategija izhaja iz načela, da je dostopnost storitev javnega in zasebnega sektorja ter fizičnega okolja ena izmed pravic

invalidov in vseh drugih funkcionalno oviranih ljudi. Eden od namenov navedene strategije je odprava grajenih in komunikacijskih ovir. Vsebuje sedem temeljnih ciljev in 40 ukrepov (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 25).

Odpravljanje grajenih in komunikacijskih ovir v objektih spada pod Cilj I: »odpravljanje grajenih in komunikacijskih ovir v obstoječih objektih v javni rabi in na javnih površinah«.

Ukrepi za doseg tega cilja so:

- *Upoštevanje Zakona o urejanju prostora, zakona o graditvi objektov in Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter več stanovanjskih stavbah in Slovenska standarda za gradnjo objektov*
- *Dostop, vstop in uporabo nedostopnih objektov je potrebno prilagoditi potrebam senzorno in gibalno oviranim posameznikov*
- *Pripraviti terminski načrt urejanja dostopnosti in uporabnosti objektov v zdravstvu, šolstvu, socialnem varstvu, javni upravi, na kulturnih objektih in drugih dejavnostih.*

Rok za doseg prvega cilja je 31. 12. 2015 (Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide 2005).

3.5 AKCIJSKI PROGRAM ZA INVALIDE 2007-2013 (2006)

Ta program upošteva kar nekaj listin OZN in EU: Konvencijo ZN o pravicah invalidov, Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov, Svetovni akcijski program za invalide ter Akcijski načrt Sveta Evrope za promocijo pravic in polno udeležbo invalidov v družbi: za kakovostnejše življenje invalidov v Evropi 2006–2015.

Akcijski program za invalide 2007–2013 (v nadaljevanju: Akcijski program) je vlada RS sprejela 30. novembra 2006. Temelji na 14. členu Ustave RS, v katerega je bila 15. junija 2004 dodana invalidnost kot osebna okoliščina. S tem se tudi poudarja enakost invalidov pred zakonom ter da nihče ne sme biti zapostavljen zaradi invalidnosti, ter na Konvenciji ZN o

pravicah invalidov (Slovenija je leta 2008 ratificirala Konvencijo ZN o pravicah invalidov). Akcijski program je bil sprejet 30.11.2006.

Njegov namen je spodbujati, varovati in zagotavljati polnopravno in enakovredno uživanje človekovih pravic tudi za invalide in spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva. Gre za program ukrepov za vse invalide, ne glede na vrsto invalidnosti ali njihovo starost, na vseh področjih, ki pomembno vplivajo na njihovo življenje (izobraževanje, zaposlovanje, zdravje, kultura, dostopnost, samoorganiziranje v invalidskih organizacijah) (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a).

Med splošna načela in obveznosti Akcijskega programa spada tudi dostopnost kot temeljni pogoj za uresničevanje pravic in socialno vključenost.

Akcijski program je razdeljen na dvanajst ciljev s 124 ukrepi. Osredotočili se bomo na tretji cilj: invalidom zagotavljati dostopnost do grajenega okolja, prevoza, informacij in komunikacij.

Ukrepi, ki se nanašajo na zagotavljanje dostopnosti do grajenega okolja so:

- **Ukrep 3.1:** *Dosledno upoštevanje Zakona o urejanju prostora, Zakona o graditvi objektov in Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavbah in Slovenskega standarda SIST ISO/TR 9527- gradnja objektov: potrebe invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi v stavbah*
- **Ukrep 3.12:** *Oblikovanje usklajevalnega delovnega telesa na MDDSZ, ki bo redno letno spremljalo in analiziralo dostopnost okolja (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006b).*

3.6 KONVENCIJA O PRAVICAH INVALIDOV (2008)

Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov o pravicah invalidov je Državni zbor sprejel na 37. seji dne 2. aprila 2008. Konvencija temelji na človekovih pravicah, med drugim je tudi poudarek na izpeljavi ukrepov, ki bi invalidom omogočila uresničevanje vseh pravic. K

Konvenciji je priložen Opcijski protokol k Mednarodni konvenciji o pravicah invalidov. Le-ta pa tudi omenja Odbor za pravice invalidov, ki bi imel možnost sprejemati pritožbe s strani invalidov v primeru kršitve njihovih pravic. Konvencija vsebuje 50 členov, ki opredeljujejo kar nekaj ukrepov po področjih pomembnih za invalide, tudi pravico do gibanja ter sodelovanja v kulturnem življenju (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2008a, 2).

Področje dostopnosti ureja 9 člen Konvencije, ki pravi: »Države pogodbenice invalidom omogočijo neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja, sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja. Države naj na podlagi tega razvijajo, širijo in spremljajo uveljavljanje minimalnih standardov in smernic za dostopnost objektov« (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 26).

3.7 ZAKON O IZENAČEVANJU MOŽNOSTI INVALIDOV (2010)

Cilj Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (v nadaljevanju: ZIMI) je odprava in preprečevanje diskriminacije invalidov na vseh področjih življenja. Med temeljna načela ZIMI-ja spada tudi načelo dostopnosti.

ZIMI ureja naslednja področja:

- *Prepoved diskriminacije na podlagi invalidnosti*
- *Ukrepe za izenačevanje možnosti za invalide*
- *Postopke v sporih v primerih diskriminacije na podlagi invalidnosti*
- *Vodenje zbirk podatkov in varstvo podatkov*
- *Kazenske določbe.*

V prvem poglavju prepoved diskriminacije na podlagi invalidnosti se ureja dostopnost do storitev in uporaba ter prilagoditev objektov v javni rabi (ZIMI 2010).

V ZIMI-ju je kar nekaj členov, ki se navezujejo na problematiko dostopa v kulturne ustanove (kamor seveda lahko štejemo tudi muzeje). Bolj na splošno to opredeljuje 8. člen, ki pravi, da je potrebno odstraniti grajene ovire v tistih stavbah, ki so na voljo javnosti in pa 9. člen, kjer

je navedeno, da je potrebno objekte v javni rabi prilagoditi z gradbenimi in tehničnimi napravami in to že med samo gradnjo ali pa med rekonstrukcijo objekta.

Da je nujno potrebno invalidom omogočati dostop do kulturnih dobrin in dostop do javnih kulturnih prireditev pa je navedeno v 15. členu. ZIMI pa navaja tudi sankcije v primeru kršitev pri dostopnosti (do tistih stvari, ki so na voljo javnosti). Globa za kršitev je od 2.500 do 40.000 evrov (za domače ali tuje pravne osebe, samostojne podjetnike in posameznike, ki samostojno opravljajo dejavnosti) ter od 250 do 2.500 evrov za odgovorne osebe. Vse ovire (grajene in komunikacijske) objektov v javni rabi je potrebno odpraviti pri prvi rekonstrukciji objekta, vendar najkasneje v 15 letih po uveljavitvi ZIMI-ja (ZIMI 2010).

3.8 SIST ISO/TR 9527

Grajeno okolje, ki vsebuje vse notranje in zunanje prostore je bilo že v preteklosti oblikovano in grajeno tako, da ni upoštevalo potreb gibalno oviranih ljudi. V skladu z zahtevami evropske zakonodaje je podlaga mednarodni standard ISO/TR 9527, ki določa merila za projektiranje objektov in oblikovanje detajlov. Zaradi tega je zelo pomemben za gibalno ovirane ljudi. »Potrebe invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi v stavbah« je eden od naslovov standarda, kjer so upoštevani vsi uporabniki, ki imajo posebne zahteve za neodvisno uporabo prostorov v javnih objektih in tudi v zunanjem grajenem prostoru. S standardom SIST ISO/TR 9527 se proces graditve objektov počasi približuje kakovosti tistim delom evropskega prostora, kjer so ti normativi že vrsto let v praksi in tudi v zavesti družbenih dejavnikov. Na osnovi standarda SIST ISO/TR 9527 je bil sprejet nov Zakon o graditvi objektov (UR. L. RS, št. 100/02) ter Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb. Pri omenjenem pravilniku je bil sporen 4. člen, ki pa je bil leta 2009 razveljavljen, saj je selekcioniral javne objekte ter dopuščal gradnjo tudi z arhitekturnimi ovirami (Zveza paraplegikov Slovenije 2013).

Žal pa Standard SIST ISO/TR 9527 predpisuje samo manjše zahteve in če je treba uporabiti splošno oblikovanje (»oblikovanje za vse«), potem je potrebno seči preko teh splošnih meril (Cattani v Uršič in Tabaj 2008).

4 URESNIČEVANJE ZAKONSKIH AKTOV IN UKREPOV

»Za gibalne invalide je vsekakor slabo, če želijo iti na ogled določene razstave, pa je zaradi grajenih arhitekturnih ovir nedosegljiva. Kot državljani in državljanke RS nimamo enakih možnosti za kulturno udejstvovanje. Za leto 2020 si je država Slovenija (še v času Janševe vlade) postavila rok, da bo Slovenija sanirala vse ovire za gibalne in senzorne invalide« (Kralj 2013).

Razvojna strategija invalidskega varstva je bila takrat in je še danes za Slovenijo zelo pomembna. Na podlagi te strategije je bilo sprejetih kar nekaj predpisov tudi s področja odpravljanja fizičnih in komunikacijskih ovir v okolju. V nacionalne programe so po področjih vključene tudi nekatere rešitve, ki so nujne za normalno življenje invalidov. Ustanovljen je bil tudi vladni urad za invalide (ki pa je bil kasneje tudi ukinjen). Zanimiv je tudi proces nastajanja dokumenta. Aktivno so sodelovali predstavniki države, strokovnjaki in invalidi. S tem je bilo tudi na simboličen način prikazano, kako bi morale potekati sodelovanje pri sprejemanju vseh pomembnih odločitev za življenje invalidov tako na nacionalni kot na lokalni ravni. Na podlagi strategije je bil spremenjen 14. člena ustave, ki jasno in nedvoumno pravi: »da so vsem državljanom zagotovljene enake človekove pravice in svoboščine, ne glede na narodnost, spol, veroizpoved ... invalidnost ali katerokoli drugo okoliščino«. S tem se je vprašanje invalidnosti postavilo v sfero človekovih pravic (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a, 5).

Nekateri ukrepi v Akcijskem načrtu so takšni, da jih je bilo moč tudi realizirati. In sicer s sprejetjem predpisa, ki je dopolnitev Zakona o graditvi objektov. Uporabniki se strinjajo, da je dopolnitev tega zakona v letu 2007 (2., 18. in 96. člen) dobrodošla, uresničevanje pa upajo, da se bo začelo kmalu, saj te nove prilagoditve niso velik finančni zalogaj (npr. indukcijska zanka ali dodatna klančina). V Službi za investicije pri gradnjah vseh javnih kulturnih objektov upoštevajo določbe veljavnih predpisov o gradnji objektov, ki se nanašajo na

zagotavljanje dostopnosti za invalide (ukrepi 3.1, 3.8 in 3.11) (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2008a, 10–16). Pomanjkljivost Akcijskega programa je, da ni nikjer določenih rokov ali sankcij za neupoštevanje ciljev in ukrepov.

Je pa na podlagi Akcijskega programa v pripravi tudi Osnutek Nacionalnega programa za kulturo 2013–2016, ki predlaga ukrep: Spremljanje stanja glede dostopnosti javne kulturne infrastrukture za invalide in zagotavljanje invalidom možnosti za ustvarjalnost in primeren dostop do informacij«. Gre za ukrep, v okviru katerega se bo ugotavljalo trenutno stanje na področju uresničevanja kulturnih pravic oseb z različnimi oblikami oviranosti. V okviru Osnutka bo Služba za kulturne raznolikosti in človekove pravice (MIZKŠ) v obdobju 2013 do 2016 pripravljala Analize dostopnosti javnih kulturnih ustanov za invalide z različnih področij kulture in katere bodo tudi osnova za pripravo novih (dodatnih) in specifičnih ukrepov za nadaljnje izboljšanje dostopnosti javne kulturne infrastrukture za posamezne skupine invalidov (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2013, 14–16).

Pomemben napredek pa je bila sprememba 4. člena Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2008b, 10). Problem tega člena je bil, da je selekcioniral objekte v javni rabi ter dopuščal gradnjo kljub arhitekturnim oviram. Dokazi v praksi, da je člen res dopuščal take stvari so pripeljali do tega, da je Ustavno sodišče RS leta 2009 na podlagi odločbe ta člen razveljavilo. Kljub temu pa v ZPS pravijo, da je: »potrebna nujna novela Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb, saj so v zadnjih 10 letih nastajale spremembe (pobudo in vsebino novele je Zveza paraplegikov letos že posredovala Ministrstvu za infrastrukturo in prostor v obravnavo)« (Planinc 2013).

»Na podlagi 17. in 21. člena Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) je bila ustanovljena posebna delovna skupina, ki jo je imenoval minister za DDSZ. Ta je pripravila osnutek Pravilnika o tehničnih pripomočkih in prilagoditvi vozila, ki je bil konec leta 2011 v medresorskem usklajevanju« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2009). Eden od problemov pri implementaciji ZIMI-ja je, da ne določa sankcij za kršitev kulturnih pravic invalidov. Navedene so le sankcije na področju prometa in dostopa do blaga in storitev

(Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 37). ZIMI ima določene roke za uresničevanje ciljev, a so zelo dolgi (tudi do 15 let).

MIZŠ sofinancira tudi izvajanje nalog muzejske javne službe. S tem v zvezi izvaja neposredni poziv pripravi programa, pri čemer spodbuja državne in občinske muzeje, da na leto pripravijo vsak vsaj po eno razstavo, ki je vsaj deloma prilagojena potrebam gibalno in senzorno oviranih oseb. Izvajalcem muzejske službe služi kot pripomoček za izvedbo tovrstnih razstav priročnik z naslovom »Dostopen muzej – smernice za dobro prakso«, ki je delo avtoric Mojce Lipec Stopar, mag. Rajke Bračun Sova in dr. Vlaste Vodeb. Na podlagi omenjenega priročnika pripravljata dr. Vlasta Vodeb in mag. Rajka Bračun Sova občasne delavnice o muzejih, na katerih poteka reševanje konkretnih problemov, s katerimi se muzeji srečujejo pri uresničevanju cilja dostopnosti muzejev in muzejskih zbirk invalidom. Številni muzeji se trudijo v okviru proračunskih možnosti še izboljšati fizično dostopnost svojih zbirk za invalide. Kljub temu pa je opazen primanjkljaj finančnih sredstev za izvajanje muzejske službe (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

Končana je bila tudi raziskava z naslovom Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir: inventarizacija obstoječih ovir v grajenem okolju in v objektih v javni rabi po Sloveniji UIRS in IRSSV. S tem je bil dosežen ključni cilj raziskave; raziskovalci so razvili sistem za ocenjevanje dostopnosti objektov v javni rabi, ki bo v pomoč pri pripravi ustrezne metodologije in orodja za učinkovitejše reševanje problemov dostopa brez ovir za invalide nosilcem odločanja.

Na področju muzejske dejavnosti je treba še zlasti opozoriti na nižanje razpoložljivih proračunskih sredstev za izvajanje nalog javne službe v zadnjih letih. Primanjkuje predvsem sredstev za investicijsko vzdrževanje muzejskih zgradb in za nakupe nujne opreme. Drugi problem predstavlja zagotavljanje fizične dostopnosti muzejskih zgradb za gibalno in senzorno ovirane osebe, saj se večina muzejev nahaja v spomeniško zaščitenih zgradbah, na katerih so vsi posegi zelo dragi. V prihodnje je torej treba še izboljšati fizično dostopnost muzejev za invalide (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012, 17–22).

V letu 2010 sicer ni bilo večjega napredka na področju dostopnosti muzejev za invalide, kljub temu pa so nekateri muzeji poiskali tudi parcialne in začasne možnosti za omogočanje vsaj delnega fizičnega dostopa do razstav (nameščanje držal za roke, postavljanje začasnih klančin in prilagajanje pritličnih prostorov). V letu 2008, 2009 in 2010 na MOP ni bilo sprejetih aktov, ki bi vplivali na zagotavljanje dostopnosti invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi (Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 32–35).

»Omenjena zakonodaja je sicer uporabna, vendar je potrebna večja usklajenost med zakonom, pravilnikom in standardom« (Planinc 2013).

Vsa pravna podlaga, ki se nanaša na preprečevanje ali odstranjevanje ovir v okolju se v praksi do sedaj še ni izkazala. Večina ukrepov, ki bi omogočala gibanje brez ovir še vedno ni realiziranih. Stanje je nezadovoljivo (Sendi in drugi 2012, 112).

5 OCENA STANJANA PODROČJU DOSTOPA GIBALNO OVIRANIM V MUZEJE

5.1 ANALIZA VPRAŠALNIKA V RAZISKAVI UKREPI ZA URESNIČEVANJE PRAVIC INVALIDOV DO DOSTOPA BREZ OVIR (2008)

V poročilu Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir iz leta 2008 je bila opravljena raziskava, v kateri so sodelovali tako invalidi posamezniki kot predstavniki invalidskih organizacij. Poročilo je nastalo pod okriljem UIRS in IRSSV. Vprašalnika sta bila dva, vsak sestavljen iz osmih delov, osredotočili se bomo na šestega, ki zadeva ovire pri vstopu do ponudbe kulturnih ustanov.

Prvi vprašalnik se je nanašal na invalide posameznike. Od 26 invalidskih organizacij na državni ravni je bila anketa poslana na 10 organizacij, si so nato ankete razposlale svojim članom (skupaj 800 anket). Vrnjenih je bilo 181. Od tega je bilo 44,3% gibalno oviranih invalidov. 55,7% vprašanih meni, da se v muzejih soočajo z veliko ali zelo veliko ovirami. Rezultati ankete so pokazali, da med kulturnimi ustanovami največ ovir grajenega okolja občutijo prav v muzejih, pri komunikacijskih ovirah pa so muzeji na drugem mestu po številu ovir. Kot najpogostejše grajene ovire so navedene stopnice. Kar nekaj jih omenja prestrme klančine, neustrezne sanitarije ter problematična parkirišča, pločnike in robnike. Najpogostejša komunikacijska ovira pa je komunikacija sama, navajajo pa tudi previsoka okenca pri pultih za nakupe kart, ki predstavljajo oviro gibalno omejenim invalidom. Vprašalnik je zajemal tudi predloge za zmanjšanje ovir. Pri grajenem okolju jih je največ navedlo zgraditev novih klančin, ureditev stopnic in dvigal. Omenjajo tudi ureditev zakonodaje na področju novih gradenj ter odpravi arhitektonskih ovir in nadzor ter sankcije v

primeru kršenja zakonodaje (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2008, 107–113).

Drugi vprašalnik je bil namenjen organizacija. Poslan je bil 116 (ne krovnemu društvu, pač pa njihovim posameznim društvom), vrnjenih je bilo 41. Kar 45% pravi, da se pri dostopu v kulturne ustanove srečuje z veliko ali zelo veliko ovirami. Kot najpogostejše ovire grajenega okolja navajajo stopnice, sanitarije in parkirišča. Za gibalno ovirane naj bi bila najpogostejša komunikacijska ovira previsoka postavitve umetnin. Kot predloge so navedli zagotavljanje spoštovanja zakonodaje tako za grajene in komunikacijske ovire, tudi prilaganje dostopa do stavb, uvajanje posebnih okenc ipd. (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2008, 148–155).

V prvi fazi raziskave je bilo ugotovljeno, da so bili skoraj vsi ukrepi, ki so jih uporabniki oz. anketiranci navedli že predvideni v Strategiji Dostopna Slovenija in Akcijskem programu. Vsi ti problemi, s katerimi se srečujejo bi tako že morali biti rešeni, vendar ukrepi, ki so bili določeni v Strategiji in Akcijskem načrtu niso bili nikoli izvedeni (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 10).

Anketiranci so v okviru tega predlagali predvsem te ukrepe:

- *Treba je zagotoviti dosledno izvajanje obstoječih zakonov in upoštevanje pomembnih predpisov.*
- *Treba je poostriiti nadzor nad izvajanjem zakonov in predpisov.*
- *Nujno je treba spremeniti (dopolniti) zakonodajo z uvajanjem strožjih kazni za kršitelje.*
- *Predlogi sprememb zakonodaje bi se morali oblikovati v sodelovanju z Nacionalnim svetom invalidskih organizacij Slovenije (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 13).*

5.2 ANALIZA VPRAŠALNIKOV IZ STATISTIČNEGA URADA RS

SURS vsako leto posreduje anketni vprašalnik za dejavnost muzejev in galerij oz. likovnih razstavišč. Vsakih nekaj let se pojavi tudi vprašanje ki išče neposredno informacijo o dostopu za gibalno ovirane. Vprašanje se je pojavilo leta 2005, 2008 in 2011.

Vprašanje se je glasilo: »Ali ste imeli dostop v dvorane urejen za gibalno ovirane osebe?«

Raziskava je potekala v letu 2005, 2008 ter 2011 (za kasnejša leta še ni podatkov). Leta 2005 je v raziskavi sodelovalo 206 slovenskih muzejev. Leta 2008 je v raziskavi sodelovalo 187 muzejev. Leta 2011 je v raziskavi sodelovalo 168 muzejev. Z odgovorom »da« na zgoraj zastavljeno vprašanje »Ali ste imeli dostop v dvorane urejen za gibalno ovirane osebe?« je leta 2005 odgovorilo 34%, leta 2008 53 % ter leta 2011 57 % vprašanih (muzejev). Kot lahko vidimo se delež z leti povečuje (SURs 2013).

5.3 ANALIZA SOCIALNO EKONOMSKEGA POLOŽAJA INVALIDOV ZA PRIPRAVO ZAKONA O IZENAČECVANJU MOŽNOSTI INVALIDOV (2007)

Poročilo iz leta 2007, ki ga je izvedel IRSSV se osredotoča na pridobivanje podatkov o neodvisnosti življenja invalidov. Na vprašalnik je odgovorilo 12 organizacij od 25. Na vprašanje o potrebah, pogojih in pravicah za neodvisno življenje v kulturnem življenju je odgovorilo 7 organizacij. Zanimalo jih je mnenje predstavnikov uporabnic in uporabnikov o tem, kaj slovenska zakonodaja (in posledično praksa) v RS že omogoča in kaj po njihovem mnenju uporabniki in uporabnice pogrešajo za čim bolj neodvisno življenje (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2007, 2). Kot eden temeljnih ciljev, ki so jih navedla skoraj vsa društva je bil premagovanje arhitektonskih ovir. Skozi celo anketo je vidno, da je prav premagovanje teh ovir velik problem, s katerim se soočajo, hkrati pa si želijo, da bi država na tem področju kaj uredila (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2007, 42–43).

»Pri muzejih se je v veliki meri izboljšala dostopnost, še posebej za invalide na vozičkih. Opaža pa se, da je še vedno problematično oteženo gibanje v prostoru- na primer prehod med nadstropji ali ozki hodniki. Problem je na eni strani v pomanjkanju sredstev za urejanje dostopnosti za invalide, po drugi strani pa to, da so kulturne ustanove pogosto v zgodovinsko pomembnih objektih, v katere ni mogoče posegati oziroma so posegi omejeni« (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 37).

5.4 MEDNARODNA ŠTUDIJA O POLOŽAJU INVALIDOV: DOSTOPNOST GRAJENEGA OKOLJA (»ESSL SOCIAL INDEX«)

Gre za mednarodno študijo iz leta 2010 o položaju invalidov, ki je potekala dve leti, v študiji pa je sodelovalo 15 držav (Švedska, Združeno kraljestvo, Portugalska, Španija, Danska, Slovenija, Avstrija, Madžarska, Nemčija, Švica, ZDA- država New York, Kanada, Irska, Turčija in Romunija).

Na podlagi raziskave bomo lahko ugotovili, katera država ima najboljše urejeno dostopnost grajenega okolja (za invalide) ter kam se uvršča Slovenija. Vprašalnik so izpolnili nevladne organizacije, torej gre za perspektivo civilne družbe. Raziskava obsega štiri kazalnike, ki se nanašajo na področje zagotavljanja dostopa, ter še dodatne štiri, ki se navezujejo bolj posredno.

Rezultati so pokazali, da se Slovenija uvršča med prvih šest držav (na področju zakonodajne ureditve, glede na kazalce), vendar pa precej zaostaja za najuspešnejšima država na tem področju Švedsko in Združenim kraljestvom. Danska ima npr. prav posebej urejeno usposabljanje arhitektov, kjer se izobražujejo o dostopnosti invalidov do grajenih objektov. Slovenija se glede na kazalce, ki se nanašajo na področje dostopnosti, uvršča v zgornjo polovico lestvice. V primerjavi s splošno ureditvijo invalidske problematike, smo na področju zagotavljanja dostopnosti na petem mestu (za Portugalsko, Združenim kraljestvom, ZDA-New York in Švico). Zanimivo je, da nekatere države, kljub temu, da imajo splošno ureditev položaja invalidov dobro, precej slabo urejeno področje dostopnosti (Nemčija). Pri Sloveniji ni tako, saj smo pri obeh področjih v zgornji polovici lestvice. Na Portugalskem, Švedskem, v Švici in Veliki Britaniji so vsi javni muzeji zakonsko dolžni zagotoviti univerzalno dostopnost, tako da so njihovi eksponati in vsebine dostopne gibalno oviranim, slepim in gluhim (ESSL 2010, 10). Splošno dostopnost ima najboljše urejena Švedska, medtem ko imajo Španija, Portugalska, Irska in Velika Britanija najboljše urejeno področje dostopa v stavbe. Pri dostopnosti do kulturnega področja se je najboljše odrezala Švedska.

5.5 OCENA STANJA NA PODROČJU DOSTOPA GIBALNO OVIRANIH V MUZEJE PO SLOVENIJI

Slovenija se po mednarodni raziskavi uvršča med države, ki imajo boljšo urejeno dostopnost za invalide. Je pa res, da v primerjavi s skandinavskimi državami še vedno zaostajamo. Uporabniki se strinjajo, da je Slovenija na tem področju že precej napredovala. Ko pa se osredotočimo na dostopnost v muzeje, pa lahko ugotovimo, da je to področje dostopnosti v

kulturne ustanove najslabše razvito. Kot najbolj pogoste ovire so navedene stopnice, neurejene klančine in dvigala ter nedostopnost v sanitarije. Uporabniki se tako na splošno še vedno srečujejo z ovirami, ki pa predvsem prizadenejo gibalno ovirane. Kljub temu, da ima Slovenija zakonodajno precej dobro urejeno zakonodajno področje dostopa gibalno oviranih, pa lahko ugotovimo, da v praksi še vedno ni vse urejeno tako kot bi moralo biti. Precej starejših objektov- muzejev, ki so del stavbne dediščine in tako spomeniško zavarovani je odpravljanje arhitekturnih ovir lahko omejeno le na uporabo npr. mehanskih dviznih naprav za vertikalno komunikacijo, pa še to včasih ni izvedljivo. Splošno stanje pri novih objektih je dobro zaradi upoštevanja aktualne zakonodaje pri projektiranju. Splošno stanje se je v zadnjih 10 letih bistveno izboljšalo, za pozne ukrepe je kriva predvsem mentaliteta odločujočih družbenih subjektov, ki odreagirajo le na stalno aktivnost in zahteve zainteresiranih uporabnikov–invalidov v okviru invalidskih organizacij. Afirmacija potreb invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi se je sčasoma toliko uveljavila, da gredo ukrepi v pravo smer (Planinc 2013).

»V slovenskih muzejih za različne skupine uporabnikov s posebnimi potrebami prevladujejo občasne, enkratne dejavnosti reaktivnega tipa: to pomeni, da muzeji določeno dejavnost zasnujejo in izvedejo glede na trenutno povpraševanje določene skupine uporabnikov« (Lipec Stopar in drugi 2009, 48). »V muzejih se ugotavlja tudi pomanjkanje usposobljenih strokovnih kadrov, ki bi imeli verificirana znanja s strokovnega področja specialne metodike in didaktike. V povprečju je v muzeju zaposlen le en strokovni delavec (kustos pedagog), ki je pristojen za delo z obiskovalci. Zaradi aktualnih javnofinančnih razmer, upoštevanja določil ZUJF in pomanjkanja finančnih sredstev za financiranje nalog javne službe v zadnjem času ni bilo izrazitih vlaganj v izboljšave za fizično dostopnost do muzejskih zbirk, niti v nakup opreme, ki bi izboljšala dostopnost« (Žorga 2013).

6 PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA

»Dodatni ukrepi bi bili dobrodošli za inšpekcijske nadzore pred izdajo uporabnega dovoljenja, saj se pogosto dogaja, da izpustijo pomanjkljivosti gradnje, v tistem delu, kjer je treba zagotavljati neovirano gibanje in uporabo objektov za gibalno ovirane« (Kralj 2013).

»Izboljšanje stanja pri starejših objektih je možno s stalnimi pobudami in pritiski na lastnike objektov za vzpostavitev enakovrednih možnosti za vse uporabnike. Pri novih objektih (po letu 2002) morajo investitorji in projektanti obvezno upoštevati določila zakonskih dokumentov tega področja. Optimalne rešitve se v praksi dosežejo s pravočasno revizijo projektne dokumentacije, nadzorom gradnje in v končni fazi tudi inšpekcijskim nadzorom« (Planinc 2013).

Leta 2011 je bila podana raziskovalna naloga z naslovom »Zagotavljanje dostopnosti grajenega okolja za invalide: perspektiva odločevalcev«, kjer je kot ključni problem navedena predvsem faza implementacije zakonodaje, kjer raziskovalci kot glavno oviro izpostavljajo pomanjkanje finančnih sredstev in pomanjkljiv oziroma preblag nadzor pri njenem kršenju. Njihov predlog je okrepiti delovanje države pri vzpostavitvi trajnih mehanizmov nadzora izvajanja zakonodaje in povečati sredstva oziroma zagotoviti trajen in stabilen vir financiranja zagotavljanja dostopnosti (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2012).

6.1 UKREPI ZA URESNIČEVANJE PRAVIC INVALIDOV DO DOSTOPA BREZ OVIR

To poročilo iz leta 2008 je nastalo pod drobnogledom UIRS in IRSSV in se nanaša na doseganje tretjega cilja Akcijskega načrta. Raziskavo sta sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije. Temelji na Strategiji dostopna Slovenija in na Akcijskem programu. Med glavne namene tega poročila spadata tudi odpravljanje grajenih in komunikacijskih ovir in zagotavljanje dostopnosti v kulturne ustanove (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2008, 1). Poročilo podaja kar nekaj konkretnih predlogov in pristopov k odpravi ovir v grajene okolju, komunikacij in informacij. Našteli bomo tiste, ki bi lahko pripomogli k odpravi ovir v kulturnih ustanovah (natančneje muzejih).

6.1.1 NAČRTOVANJE/OBLIKOVANJE ZA VSE (*DESIGN FOR ALL*- DfA)

Evropski inštitut za oblikovanje in invalidnost je bil ustanovljen z namenom izboljšanja kakovosti življenja z oblikovanjem za vse (*»design for all«*). To je pristop, ki ne otežuje po nepotrebnem uporabe grajenega okolja. Cilj, ki mu oblikovanje za vse sledi, so pametne rešitve, po katerih bi lahko posegel širok krog uporabnikov (tudi ljudje z različnimi okvarami ali pomanjkljivostmi). Glavni namen tega pristopa je, da bi bile zagotovljene enake možnosti za vse na vseh področjih. Gre za vse kar je oblikovano in izdelano s človeško roko (predmeti, okolje, kultura, informacije itd.). Vse te stvari morajo biti dostopne in primerne za uporabo vsem ljudem (Kržišnik 2005, 39). Vsebuje predpise o načrtovanju objektov, ki so že uveljavljeni v arhitekturi. Ravna tla ob vhodih, klančine namesto stopnic, hrapave površine tal, širše dimenzije vrat in vrata s kljukami namesto vrtljivih vrat.

6.1.2 PODPORNE TEHNOLOGIJE(ASSISTIVE TECHNOLOGIES-AT)ZA GIBALNO OVIRANE

Ta pristop se osredotoča na računalniške in ostale tehnološke pripomočke, ki pa jih seveda čedalje bolj pogosto srečujemo tudi v muzejih. Gibalno ovirani lahko na prvo oviro naletijo že pri računalniški miški. Namesto standardne miške, bi lahko uporabljali nadomestke standardnih mišk kot npr. Naglavno miško, sisteme za upravljanje z glavo ali emulator računalniške miške (vse te miške je možno upravljati z glavo, sistemi pa zaznajo že zelo rahlo premikanje glave). Druga ovira gibalno oviranih s katero se soočijo je tipkovnica. Za lažjo uporabo, bi se lahko klasična tipkovnica nadomestila s povečano tipkovnico, kompaktno tipkovnico, gumijaste tipkovnice ipd. Poleg vseh teh alternativ klasičnim miškam in

tipkovnicam, se lahko uvede tudi sistem za razpoznavo govora ali sistem za sledenje očesu, kjer tipkovnica in miška sploh nista potrebni, saj se vse lahko uredi preko govora ali samo s premikanjem očesa (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2008, 62–70). Poročilo na koncu navaja ukrepe, ki se nanašajo na posamezna področja. Zanimivo, da s področja muzejev, ki so bili pri dostopu v kulturne ustanove najslabše ocenjena, lahko prepoznamo en sam predlog ukrepa, in to je upoštevanje potreb invalidov pri postavljanju umetnin, ker naj bi bile postavljene previsoko (nanaša se na gibalno ovirane invalide). »V poročilu so strnjeni tudi predlogi anketirancev o doslednem zagotavljanju izvajanja obstoječih zakonov in upoštevanje vseh predpisov, potrebno bi bilo tudi poostri nadzor nad izvajanjem zakonov in predpisov. Potrebne bi bile spremembe in dopolnitve zakonodaje z uvajanjem strožjih kazni za kršitelje, in pa tudi, da bi predlogi sprememb zakonodaje morali nastajati v sodelovanju z Nacionalnim svetom invalidskih organizacij Slovenije« (Sendi in drugi 2012, 99).

6.2 PRIMERI DOBRIH PRAKS

Menim, da je Slovenija glede dostopnosti okolja in komunikacij povsem primerljiva z razvito Evropo, po moji oceni je situacija celo nekoliko boljša kot v sosednjih državah npr. v Italiji. Vsekakor pa glede prilagojenosti okolja in na sploh prijaznosti do invalidov za enkrat še kar precej zaostajamo za skandinavskimi državami. Zanimivo je spremljati razvoj dostopnosti urbanega okolja za invalide v državah vzhodne Evrope. Ponekod obstajajo presenetljivo dobre rešitve je pa res, da so rešitve za enkrat še redke in bolj parcialne. S podobno situacijo sem se srečeval tudi pri mojih potovanjih po Južni Ameriki. Severna Amerika je zgledno urejena, po mojih izkušnjah Kanada boljše kot ZDA, stanje pa ni bistveno boljše kot v Sloveniji. Glede na moje izkušnje je od prekooceanskih držav glede dostopnosti javnega okolja za invalide najbolje urejena Avstralija, povsem primerljiva s Skandinavijo, zelo zgledno je urejeno tudi na Novi Zelandiji (Zupan 2010) .

Tudi Planinc (2013) iz Zveze paraplegikov Slovenije meni, da: »tradicija kvalitetnega javnega grajenega okolja, ki je funkcionalno in prijazno za vse prebivalce, ne glede na psihofizične zmogljivosti posameznika, je predvsem v Skandinaviji«.

6.2.1 DANSKA

»Danska vlada je sprejela že številne ukrepe za izboljšanje dostopnosti do kulturnih institucij za gibalno ovirane. Za spremljanje in nadzor nad izvajanjem zakonodaje so ustanovili Center za enake možnosti invalidov, ki obvešča pristojne organe o tistih območjih, ki ne zagotavljajo uveljavljanje načela enakih možnosti za invalidne osebe. Danska vlada je leta 2007 ustanovila Proti-diskriminacijska odbor o pravicah invalidov, ki spremlja potrebe po spremembah zakonodaje, ocenjuje potrebo po taki zakonodaji in proučuje ekonomske, socialne in pravne posledice. S podobnim namenom, kot je zgoraj navedeni ukrep so v letu 2007 ustanovili tudi poseben odbor, ki spremlja potrebo po reviziji standardov, ki veljajo za ljudi s posebnimi potrebami. V odbor so vključeni predstavniki invalidov in člani danskega inštituta za gradbene raziskave« (Urbanistični inštitut RS in Inštitut RS za socialno varstvo 2011, 80–81).

»Po Danski zakonodaji je obvezna vzpostavitev tristranskih občinskih svetov za invalidsko področje, sestavljenih iz skupnih predstavnikov invalidov v lokalni skupnosti, predstavnikov občinske uprave in strokovnjakov na področju invalidskega varstva« (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2006a, 20).

6.3 KONKRETNI PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE STANJA

Po pregledu že opravljenih anket, sem ugotovila, da se največ gibalno oviranih sooča s problemom neurejenosti stopnic in klančin pri dostopu v muzeje. Moj predlog je, da se glede na to, da ureditev stopnic oz. dograditev klančine ni finančno velik zalogaj, najprej uredi prav to. Že samo s tem, bi lahko dostop do muzeja omogočili veliki večini gibalno oviranih, ki jim je onemogočen dostop v muzej že takoj na vhodu. Med finančno manj zahtevne posege pa spadajo tudi indukcijske zanke, držala za roke in podobne majhne a hkrati pomembne spremembe, ki bi se jih dalo urediti hitro in poceni. Ker je poseg v muzeje, ki so zgrajeni na področju kulturno zaščitene območij, je moj predlog tudi ta, da se v prihodnje gradnji muzejev na takih območjih izogibajo, saj je sam poseg v stavbo na zaščitenem območju finančno zelo drag.

Avtorji publikacije z naslovom »Dostopen muzej. Smernice za dobro prakso« so v njej navedli posamezne konkretne predloge (zunaj in znotraj muzejev) za izboljšanje dostopnosti

za gibalno ovirane osebe (Lipec Stopar in drugi 2009, 49–63): Parkirišče naj bo čim bližje muzeja, označeno z znakom dostopnosti in zarisano z rumeno barvo. Poleg dovolj velikega parkirnega mesta naj bo poglobljen pločnik, po katerem se uporabnik invalidskega vozička lahko pomakne na dovozno pot v muzej. Pot v muzej mora biti brez višinskih ovir nad 2m in zelenja, ki sega na pot. Jaški za meteorno vodo naj bodo mrežasti ali v nasprotni smeri pot, da se kolo vozička ne zatakne vanj. Sama pot naj bo široka vsaj 90 cm, ovinki na poti pa 150 cm. Robniki po poti naj ne bodo višji od 2 cm. Stopnice na poti in pred vhodom naj ne drsijo. Zvonec, kljuka ali stikalo naj bodo na višini 85 cm. Dostop v objekt se lahko olajša z avtomatskimi drsnimi vrati. Pred vrati naj ne bodo postavljeni predpražniki, informacijski pult naj bo postavljen za vhodnimi vrati, na višini delovne mize. Vhodna vrata naj bodo široka vsaj 80 cm. Uporabna širina klančine mora biti vsaj 90 cm, ob vsaki strani mora biti 5 cm visok robnik in okrogla ograja na višini 85 cm, ki mora segati 30 cm čez konec klančine. Talna površina mora biti iz nedrsečega materiala in raven. Izdela se lahko tudi lesena ali kovinska premična klančina za 1 stopnico, ki se jo lahko premika po muzeju. Dvigalo mora biti dostopno brez uporabe stopnic, njegove notranje dimenzije so 110 x 140 cm, širina vrat pa 90 cm. Prostor pred dvigalom mora biti vsaj 150 x 150 cm, za lažje manevriranje. Tla v dvigalu naj bodo nedrseča. Ker niso vsi gibalno ovirani na invalidskem vozičku je potrebno za tiste, ki lahko hodijo sami, vendar težje, urediti tudi stopnice ter ograje. Stopnice morajo biti nedrseče. Ograja naj bo okrogla, na višini 85 cm in 30 cm če rob stopnišča. Višina stopnice je največ 15 cm. Ob robu ali na vrhu stopnišča se lahko postavi tudi stol, da si lahko obiskovalci odpočijejo. Poti po muzeji naj bodo široke vsaj 150 cm, še boljše 180 cm. Ob taki širini, se lahko vsak uporabnik (tudi na invalidskem vozičku) ustavi ob razstavnem predmetu, ne da bi s tem oviral ostale obiskovalce. Vrata po muzejih naj bodo široka vsaj 80 cm, pragovi vrat ne smejo biti višji od 2 cm. Preproge so debele manj kot 1,3 cm in so pritrjene na tla. Enosmerni hodniki so široki vsaj 90 cm, dvosmerni 150 cm. Premični predmeti okoli vrat naj bodo odstranjeni. Vsaj ene sanitarije v muzeju morajo biti dostopne tudi za gibalno ovirane. Ogledalo v njih naj bo nagnjeno, obešalniki na dveh višinah, školjke pa morajo imeti zidno držalo. Ob školjki se namesti alarm. Površina sanitarnega prostora je najmanj 3,50m², med sanitarno školjko in umivalnikom je vsaj 80 cm prostora. Za več prostora lahko namestimo drsna vrata. Vitrine pritrjene na steno naj bodo na višini 68 cm od tal, razstavnih predmeti naj ne visijo s stropa nižje od 2 m. Ostali predmeti naj bodo postavljeni na višini 90 cm. Vsi eksponati naj bodo na vidnem polju vseh uporabnikov.

Žorga (2013) pa pravi: »V prvi vrsti je potrebno povečati finančna sredstva, ki jih država vlaga za izboljšanje fizične dostopnosti. Pri tem so prioritete vlaganj odvisne od politike

dodeljevanja proračunskih sredstev za investicijsko vzdrževanje in investicije v objekte, kar pa bo možno šele, ko se bo splošna javnofinančna situacija v Republiki Sloveniji izboljšala.«

7 SKLEP

Glavni namen moje diplomske naloge je bil seznanitev s problemom dostopa v muzeje za gibalno ovirane osebe. Najprej sem podala nekaj glavnih opredelitev pojmov, za lažje razumevanje, zbrala glavno pravno podlago, ki ureja to področje ter nato izvedla evalvacijo (vrednotenje javnega problema). Namen evalvacije je bil oceniti, kako je zakonsko urejeno področje dostopa gibalno oviranih v muzeje po Sloveniji, ali so zakonodajne ureditve uspešno prenesene v prakso ter kako so z ureditvijo na tem področju zadovoljni sami uporabniki:»oceniti koliko so učinki izbranih politik ali programov dosegli zaželeno cilje, kar naj bi bil tudi eden glavnih namenov evalvacije« (Miglič 2005, 66).

Pri pregledu zakonodaje lahko ugotovimo, da ima Slovenija kar nekaj pravnih listin, ki posredno ali neposredno urejajo področje dostopa gibalno oviranih v kulturne ustanove (natančneje muzeje). Na žalost pa se ugotavlja, da je na tem področju še vedno nekaj pomanjkljivosti. Pri uresničevanju vseh ciljev, ki jih narekuje zakonodaja je velika ovira to, da je za to področje (in kulturo na splošno) namenjenih premalo proračunskih sredstev. Kar se pa tiče zakonodaje neposredno, premalo opisuje in narekuje sankcije v primeru kršitev neupoštevanja dostopnosti v muzeje za gibalno ovirane. Ena od pomanjkljivosti je tudi nedosleden inšpekcijski nadzor nad upoštevanjem zakonodaje. Pregled anket in analiz je pokazal, da se uporabniki še vedno srečujejo z ovirami pri dostopu v kulturne ustanove, dostop v muzeje jim povzroča celo največjo težavo med vsemi kulturnimi ustanovami. Pravijo, da se stanje sicer izboljšuje, a je še vedno veliko težav. Najbolj pogoste ovire so stopnice, klančine (zunaj objekta) ter sanitarije in hodniki znotraj objekta. Ko Slovenijo primerjamo z ostalimi državami, ugotovimo, da spada med države, ki imajo to področje med boljše urejenimi, a še vedno precej zaostajamo za Skandinavskimi državami (predvsem

Švedska), ki spada v sam svetovni vrh ter Velika Britanija. Tudi uporabniki navajajo kot primere dobrih praks, vse države skandinavskega področja (Švedska, Danska, Norveška). Glede na to, da je zakonodaja sama po sebi precej urejena, in da so največje pomanjkljivosti v praksi ter izvajanju zakonodaje bi bil potreben strožji inšpekcijski nadzor nad objekti. Na podlagi tega, bi se lahko ustanovil poseben odbor za nadzor nad dostopnostjo v kulturne objekte, kjer bi se redno podajali predlogi, mnenja ter bi obveščal pristojne organe o stanju ter predlogih (podobnih organov, agencij in uradov se je ustanovilo na Danskem, ki velja za državo z boljše urejenim področjem dostopa gibalno oviranih v muzeje). Poleg vseh dobrih in slabih strani zakonodaje ter prakse v Sloveniji pa je potrebno posebej poudariti, da je veliko število slovenskih muzejev kulturno in zgodovinsko zaščitenih, kar tudi predstavlja precejšnjo oviro pri izboljšanju dostopnosti, saj je zaradi tega poseganje v prostor omejeno, drago ali celo onemogočeno.

Moje ugotovitve pa lahko potrdim tudi z izjavami gospoda Planinca in Žorge, da: »se je splošno stanje v zadnjih 10 letih bistveno izboljšalo, za pozne ukrepe pa je kriva predvsem mentaliteta odločujočih družbenih subjektov, ki odreagirajo le na stalno aktivnost in zahteve zainteresiranih uporabnikov – invalidov v okviru invalidskih organizacij. Afirmacija potreb invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi se je sčasoma toliko uveljavila, da gredo ukrepi v pravo smer« (Planinc 2013). »V nekaterih primerih predstavlja velik problem dejstvo, da so zgradbe spomeniško zaščitene, zaradi česar so vsi posegi v infrastrukturo dragi in zapleteni, v prihodnosti, pa bo za izboljšanje stanja potrebno povečati finančna sredstva, ki jih država vlaga za izboljšanje fizične dostopnosti« (Žorga 2013).

8 LITERATURA

1. Cattani, Rodolfo. 2008. K dostopnosti brez meja. V *Konvencija o pravicah invalidov – črka na papirju in/ali realnost?*, ur. Cveto Uršič in Aleksandra Tabaj, 71–75. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
2. CMEPIUS.2013. *Evalvacija*. Dostopno prek: <http://www.cmepius.si/projekti/izvajanje/evalvacija.aspx> (16. oktober 2013).
3. Fink-Hafner, Danica. 2002. *Analiza politik – akterji, modeli in načrtovanje politike skupnosti*. Dostopno prek: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/961-6268-67-8/105-123.pdf> (17. november 2013).
4. --- in Simona Kustec Lipicer. 2005. Spremljanje in vrednotenje kulturnih politik: mednarodno primerjalna analiza. *Teorija in praksa*42 (1): 212–238.
5. Hogwood, W. Brian in Lewis A. Gunn. 1984. *Policy Analysis for the Real World*. New York, Oxford: Oxford University Press.
6. Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. 2011. *Vmesna evalvacija Akcijskega programa za invalide 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.irssv.si/upload2/Vmesna%20evalvacija%20API_koncno%20porocilo_29.%2012.%202011.pdf(17. oktober 2013).
7. Kralj, Julijana. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 22. oktober.

8. Kresal, Barbara, ur. 2007. *Vodnik po pravicah invalidov v slovenski zakonodaji*. Ljubljana: Inštitut za delo pri pravni fakulteti.
9. Kržišnik, Maja. 2005. Oblikovanje za vse. *Glas gospodarstva*, 11. maj. Dostopno prek: http://www.gzs.si/slo/skupne_naloge/trzne_storitve/knjigarna_gzs/glas_gospodarstva/arhiv/letnik_2005/21613 (16. november 2013).
10. Kustec Lipicer Simona. 2002. Evalvacija ali vrednotenje javnih politik. V *Analiza politik*, ur. Danica Fink-Hafner in Damjan Lajh. 141–156. Ljubljana: fakulteta za družbene vede.
11. --- 2009. *Vrednotenje javnih politik*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Lebar, Cecilija in Meta Rojšek. 2012. Življenje osebe na invalidskem vozičku. *Posvetovanje: Delovna terapija - stroka sedanjosti*. Dostopno prek: <http://www2.zf.uni-lj.si/ri/publikacije/stroka2012/9.pdf> (19. november 2013).
13. Lipec Stopar Mojca, Rajka Bračun Sova in Vlasta Vodeb. 2009. *Dostopen muzej. Smernice za dobro prakso*. Ljubljana: NUK.
14. Macur, Mirna, ur. 1995. *Statistika dela, delovnih in življenjskih pogojev*. Radenci: Statistični urad Slovenije.
15. Maychrzak, Ann. 1984. *Methods for Policy Research*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.
16. Miglič, Gozdana. 2005. *Načrtovanje usposabljanja v državni upravi. Analiza potreb po usposabljanju in evalvacija učinkov usposabljanja*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
17. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije. 2006a. *Akcijski program za invalide 2007–2013*. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/>

- fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/api_07_13.pdf (25. oktober 2013).
18. --- 2006b. *Sprejeli Akcijski program za invalide 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1966/5367/(20. november 2013).
19. --- 2007. *Analiza socialno ekonomskega položaja invalidov za pripravo Zakona o izenačevanju možnosti invalidov*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/soc_ek_polozaj_invalidov_zimi.pdf (19. november 2013).
20. --- 2008a. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007–2013v letu 2008*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/api_07_13_poroc08.pdf (22. oktober 2013).
21. --- 2008b. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007–2013 v letu 2009*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/api2009_net.pdf (19. oktober 2013).
22. --- 2009. *Osnutek Zakona o izenačevanju možnosti invalidov*. Dostopno prek: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:RaXpDueP7WgJ:www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/ZIMI_-_DZ.doc+&cd=2&hl=sl&ct=clnk&gl=si (12. marec 2014).
23. --- 2012. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007–2013v letu 2011*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/invalidi_vzv/Porocilo_API_2011.pdf (20. oktober 2013).
24. --- 2013. *Poročilo o uresničevanju Akcijskega programa za invalide 2007–2013 v letu 2012*. Ljubljana: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.

25. Ministrstvo za kulturo. 2007. *Nacionalni program za kulturo 2008–2011-predlog*. Dostopno prek: http://www.arhiv.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/osnutek_NPK.pdf (19. november 2013).
26. Mori, Ivana. 2002. Integracija gibalno oviranih učencev v osnovno šolo. *Razredni pouk* 4 (2): 21–24 .
27. *Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide*. 2005. Ur. l. RS 113/2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2005113&stevilka=5023> (15. november 2013).
28. Nekrep, Andreja. 2013. *Evalvacija projektov*. Dostopno prek: <http://www.raz.um.si/#!/evalvacije/c151b> (19. november 2013).
29. ESSL. 2010. *Executive Summary*. Dostopno prek: http://www.esslsozialpreis.at/fileadmin/Bibliothek/Presstexte/Executive_Summary_%E2%80%93_Accessible_Version.pdf (25. oktober 2013).
30. Planinc, Matjaž. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 6. november.
31. *Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb*. Ur. l. 97/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=45422> (10. oktober 2013).
32. Sendi, Richard in drugi. 2012. *Spletni vodnik za invalide in tehnično orodje za ocenjevanje dostopnosti objektov v javni rabi*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
33. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
34. Statistični urad Republike Slovenije. 2013. *Dostop za gibalno ovirane pri muzejih, galerijah oz. likovnih razstaviščih, Slovenija, večletno*. Dostopno prek:

http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=1059922S&ti=&path=../Database/Dem_soc/10_kultura/03_10599_muzeji_galerije/&lang=2 (20. november 2013).

35. Štrajn, Darko, Janez Kolenc in Franc Mali. 2000. *Evalvacija*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
36. Urbanistični inštitut Republike Slovenije. 2009. *Dostopnost*. Dostopno prek: <http://dostopnost.uirs.si/Oprojektu/Opredelitevpojmov/tabid/60/Default.aspx> (21. november 2013).
37. --- in Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo. 2008. *Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir. Končno poročilo*. Dostopno prek: <http://dostopnost.uirs.si/Portals/0/porocila/Ukrepi-za-dostop-brez-ovir-KONCNO-POROCILO.pdf> (20. oktober 2013).
38. --- 2011. *Ukrepi za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir: inventarizacija obstoječih ovir v grajenem okolju in v objektih v javni rabi po Sloveniji. Končno poročilo*. Dostopno prek: http://dostopnost.uirs.si/Portals/0/porocila/Ovire_Koncno_porocilo_maj2011.pdf (20. oktober 2013).
39. Uršič, Cveto. 2005. *Razmišljanje o pripravi delovnih tez zakona o izenačevanju možnosti za invalide*. Dostopno prek: <http://www2.arnes.si/~sudmhusk/images/02-Ursic.pdf> (15. oktober 2013).
40. Vertot, Petronela. 2007. *Invalidi, starejši in druge osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
41. Vovk, Marija. 2000. *Načrtovanje in prilagajanje grajenega okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.
42. *Zakon o graditvi objektov (ZGO-1)*. Ur. l. RS 110/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002110&stevilka=5387> (20. november 2013).

43. *Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI)*. Ur. l. 94/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=100876> (2. november 2013).
44. Zupan, Anton. 2010. *Invalid v urbanem okolje*. Dostopno prek: http://www.revija-vita.com/index.php?naslovclanek=Invalid_v_urbanem_okolju&stevilkavita=73 (21. november 2013).
45. Zveza paraplegikov Slovenije. 2013. *Arhitekturne ovire*. Dostopno prek: http://www.zveza-paraplegikov.si/Strokovno/Arhitekturne_ovire/ (2. november 2013).
46. Žorga, Simon. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 24. december.

PRILOGE

PRILOGA A: Intervju z Julijano Kralj

Intervju s predsednico Društva gibalno oviranih invalidov Slovenije Vizija, gospo Julijano Kralj.

Koliko je po vaši oceni gibalno oviranih oseb v Sloveniji?

Ne vem točno, ker gibalno ovirane osebe združujejo poleg Društva VIZIJA (pri nas jih je samo 45) še Zveza paraplegikov Slovenije Ljubljana, Društvo distrofikov Slovenije Ljubljana, Društvo VITA, Ljubljana, Društvo študentov invalidov Ljubljana, Zveza delovnih invalidov Ljubljana, Zveza Sonček (Zveza društev za cerebralno paralizo Ljubljana), Združenje Sožitje Ljubljana, Zveza združenje multipla skleroza. Verjetno jih bo treba vprašati, koliko članov imajo.

Kakšna je definicija gibalne oviranosti?

Gibalna ovira pomeni, da:

- oseba invalidna oseba uporablja invalidski voziček,

- uporablja eno ali dve opornici za hojo,
- štejejo pa se lahko tudi ljudje, ki so ovirani zaradi starosti (starostna oviranost, saj ne premagujejo stopnic, visokih pločnikov,...).

Kakšno je po vašem mnenju stanje v Sloveniji na področju dostopa gibalno oviranih v muzeje?

Dostopa v muzejih za celotno Slovenijo ne poznam, je pa nekaj muzejev, npr. Etno muzej, dostopnih za invalide in imajo dvigalo in tudi sanitarije za invalide.

Kakšni so vaši konkretni predlogi za izboljšanje stanja?

Nekdo naj bi naredil popis vseh muzejev v Sloveniji in v stiku z vodstvo muzeja preveril dostopnost (vhod, dvigala, razstavni del, sanitarije, širina vrat, mehki ali trdi mehanizmi za odpiranje vrat,...).

Katera država ima po vašem mnenju to področje najbolj urejeno?

Nisem dovolj dobra poznavalka, vendar pa sem že bila v Avstriji (Dunaj), kjer je bilo vse resnično dostopno ne glede, da je šlo za stare stavbe.

Se vam zdi, da je zakonodajna podlaga na tem področju urejena ali bi se lahko sprejeli še kakšni dodatni ukrepi, ki bi lahko izboljšali stanje?

Zakonodaja je več ali manj urejena, dodatni ukrepi bi bili dobrodošli za inšpekcijske nadzore pred izdajo uporabnega dovoljenja, saj se pogosto dogaja, da pri tem ogledu izpustijo pomanjkljivosti gradnje, v tistem delu, kjer je treba zagotavljati neovirano gibanje in uporabo objektov za gibalno ovirane. Za leto 2020 si je država Slovenija (še v času Janševe vlade) postavila rok (»Dostopna Slovenija«), da bo Slovenija sanirala vse ovire za gibalne in senzorne invalide.

Katere so najpogostejše ovire s katerimi se srečujejo gibalno ovirani pri dostopu v muzeje?

Razstavnici prostori so v nivojih, kamor gibalni invalidi ne morejo, ali pa ni dvigal za ogled vseh razstav, ponekod so ovire že visoki pragovi, ali stopnice.

Kateri je glavni razlog za to, da je stanje kakršno je (če menite, da je slabo)?

Za gibalne invalide je vsekakor slabo, če želijo iti na ogled določene razstave, pa je zaradi grajenih arhitekturnih ovir nedosegljiva. Kot državljani in državljanke RS nimamo enakih možnosti za kulturno udejstvovanje.

PRILOGA B: Intervju z Matjažem Planincem

Intervju z Matjažem Planincem, univ.dipl.ing.arh., ki je pooblaščen arhitekt in prvenstveno pristojen za strokovne rešitve pri odpravljanju arhitekturnih ovir na Zvezi paraplegikov Slovenije.

Ali so vsi gibalno omejeni ljudje invalidi?

Gibalno ovirani invalidi uporabljajo posledično zaradi diagnoze (paraplegija, tetraplegija, parapareza, tetrapareza, mišična distrofija, cerebralna paraliza, multipla skleroza itd.) pripomočke za gibanje (invalidski vozički, hojke, opornice, bergle itd.). Stari ljudje, poškodovanci, bolniki itd. so tudi lahko gibalno ovirani, invalidnost pa se določa le na podlagi ustrezne odločbe.

Lahko podate definicijo gibalne omejenosti/oviranosti?

Gibalna oviranost pomeni omejeno ali povsem izključeno funkcionalnost spodnjih in (ali) zgornjih okončin, ki se po rehabilitacijski doktrini kompenzira z uporabo določenih medicinsko tehničnih pripomočkov.

Kakšno je po vašem mnenju stanje v Sloveniji na področju dostopa gibalno oviranih v muzeje?

Muzeji, kot del kategorizacije objektov »objekti za kulturo in zabavo« izkazujejo identične značilnosti glede (ne)dostopnosti in funkcionalnosti za gibalno ovirane obiskovalce, kot drugi objekti v javni rabi. Poudarjena značilnost je precej starejših objektov, ki so del stavbne dediščine in tako spomeniško zavarovani. Pri takih objektih je odpravljanje arhitekturnih ovir lahko omejeno le na uporabo npr. mehanskih dvižnih naprav za vertikalno komunikacijo, pa še to včasih ni izvedljivo. Splošno stanje pri novih objektih je dobro zaradi upoštevanja aktualne zakonodaje pri projektiranju.

Kakšni so vaši konkretni predlogi za izboljšanje stanja?

Izboljšanje stanja pri starejših objektih je možno s stalnimi pobudami in pritiski na lastnike objektov za vzpostavitev enakovrednih možnosti za vse uporabnike.

Pri novih objektih (po letu 2002) morajo investitorji in projektanti obvezno upoštevati določila zakonskih dokumentov tega področja. Optimalne rešitve se v praksi dosežejo s pravočasno revizijo projektne dokumentacije, nadzorom gradnje in v končni fazi tudi inšpekcijskim nadzorom.

Katera država ima po vašem mnenju to področje najbolj urejeno?

Tradicija kvalitetnega javnega grajenega okolja, ki je funkcionalno in prijazno za vse prebivalce, ne glede na psihofizične zmogljivosti posameznika je predvsem v Skandinaviji.

Se vam zdi, da je zakonodajna podlaga na tem področju urejena ali bi se lahko sprejeli še kakšni dodatni ukrepi, ki bi lahko izboljšali stanje?

Omenjena zakonodaja je sicer uporabna, vendar je potrebna večja usklajenost med zakonom, pravilnikom in standardom. V zadnjih 10 letih so nastajale spremembe, zato je nujna novela Pravilnika o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb (pobudo in vsebino novele je Zveza paraplegikov letos posredovala Ministrstvu za infrastrukturo in prostor v obravnavo).

Katere so najpogostejše ovire s katerimi se srečujejo gibalno ovirani pri dostopu v muzeje?

Najpogostejše ovire so pri vertikalnih komunikacijah stopnice pred vhodi, notranja stopnišča, kot edina možnost za povezavo etaž. Prilagoditev sanitarij in dostopov do eksponatov v etaži je tehnično lažje rešljiva.

Kateri je glavni razlog za to, da je stanje kakršno je (če menite, da je slabo)?

Splošno stanje se je v zadnjih 10 letih bistveno izboljšalo, za pozne ukrepe je kriva predvsem mentaliteta odločujočih družbenih subjektov, ki odreagirajo le na stalno aktivnost in zahteve zainteresiranih uporabnikov (invalidov v okviru invalidskih organizacij). Afirmacija potreb invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi se je sčasoma toliko uveljavila, da gredo ukrepi v pravo smer.

PRILOGA C: Intervju s Simonom Žorgo

Intervju z gospodom Simonom Žorgo, svetovalcem za invalidsko problematiko v Službi za kulturne raznolikosti in človekove pravice na Ministrstvu za kulturo.

Kakšna je po vašem mnenju trenutna ocena stanja na področju dostopa gibalno oviranih v muzeje po Sloveniji?

V splošnem se je v zadnjih letih dostopnost slovenskih muzejev za gibalno ovirane osebe izboljšala. To so dosegli s postavitvijo klančin, prenosnih klančin, dvigal in drugih podobnih naprav. Kljub temu je precej muzejev še vedno nedostopnih ali težko dostopnih za invalide na invalidskih vozičkih, oziroma so prostori muzejev samo deloma dostopni (običajno tisti, ki se nahajajo v pritličju). To velja še zlasti za nekatere dislocirane enote. V nekaterih primerih predstavlja velik problem dejstvo, da so zgradbe spomeniško zaščitene, zaradi česar so vsi posegi v infrastrukturo dragi in zapleteni.

Kateri so glavni ukrepi, ki jih je Slovenija sprejela v zadnjih dveh letih na področju dostopa v muzeje za gibalno ovirane osebe?

- Leto 2011:

Izdaja nove publikacije o dostopnosti muzejev. V letu 2011 sta na podlagi sodelovanja s posamezniki, skupinami in ustanovami ter upoštevaje druge oblike dostopnosti na ravni informacij (fizična, spletna, tehnološka dostopnost) pripravili novo publikacijo z naslovom »Muzeji, javnost, dostopnost«. Publikacijo je izdal Urbanistični inštitut Slovenije konec leta 2011, sofinanciralo pa jo je Ministrstvo za kulturo RS. V navedeni publikaciji z naslovom »Muzeji, javnost, dostopnost« so predstavljeni, poleg teoretičnih spoznanj tudi številni praktični napotki, s katerimi avtorici opozarjata na pomen in naravo sodelovanja muzejev z različnimi skupinami muzejskih obiskovalcev. Predstavljata nekaj značilnosti partnerskega delovanja skozi izbrane primere dobre prakse, tako slovenske kot tudi tuje (npr.: projekt »Fame!« v londonski Narodni galeriji portretov, ki je bil uspešno izveden z londonskim Kraljevim narodnim inštitutom za slepe in podporno organizacijo za slepe in slabovidne). Med novostmi, ki jih prinaša publikacija je tudi poglavje, namenjeno spletni strani muzeja. Avtorici izhajata iz dejstva, da je spletna stran muzeja njegova virtualna predstavitev z informacijami o muzeju, razstavah, dogodkih in predmetih premične kulturne dediščine. Pri tem poudarjata pomen dostopnih in uporabnih spletnih strani tudi invalidnim osebam ter predstavljata napotke kako narediti spletno stran muzeja dostopno za slepe in slabovidne uporabnike. Publikacija vsebuje tudi poglavje, ki se nanaša na nove tehnologije. Z razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologij, hitrih internetnih povezav in razvojem prenosnih računalnikov (dlančniki, iPad) se uveljavljajo tudi nove možnosti za predstavitev in s tem tudi za boljšo dostopnost do zbirk. Kot možnosti, ki so na voljo muzejem, da postanejo tudi iz vidika uporabe novih tehnologij bolj dostopni invalidom, avtorici navajata: interaktivne računalniške programe in predstavitve, indukcijske zanke, sisteme radijskih frekvenc (sistemi FM – naglušna oseba posluša vsebino tako, da uporablja majhen sprejemnik FM, ki je povezan s slušnim aparatom in indukcijsko zanko), zvočne vodnike (z možnostmi opisa zbirke, npr. standardni opis, opis za osebe s posebnimi potrebami). Poleg tega avtorici opozarjata na nekatere potrebe, ki jih imajo obiskovalci invalidi (npr. na povečevalna stekla, gumbe in stikala, ki jih bodo lahko invalidi sami uporabljali). Zaključno poglavje publikacije pa je namenjeno napotkom za pripravo akcijskega načrta dostopnosti muzeja, s katero se

analizira in razčleni ponudba muzeja, identificira ovire in pomanjkljivosti ter določi prioritete s konkretnimi aktivnostim za odpravo ovir. Navedena publikacija »Muzeji, javnost, dostopnost« je bila med muzeji dobro sprejeta. Takoj po izidu je bila dne 7.11.2011 predstavljena javnosti v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani, in medijsko predstavljena oziroma promovirana v časopisu Delo dne 21. 12. 2011 in sicer v članku avtorja Milana Vogla, z naslovom »Vsestransko dostopni muzeji«. Na podlagi smernic iz priročnika, dr. Vlasta Vodeb in mag. Rajka Bračun Sova, v organizaciji Skupnosti muzejev Slovenije, občasno pripravljata delavnice v muzejih, na katerih poteka reševanje konkretnih problemov s katerimi se srečujejo muzeji pri uresničevanju cilja dostopnosti muzejev in muzejskih zbirk invalidom. O izvajanju ciljev dostopnosti do premične kulturne dediščine vsako leto v okviru rednega letnega poročila o uresničevanju ciljen in rezultatov poročajo muzeji, katerim MK financira izvajanje nalog muzejske javne službe. Nekateri muzeji o izvedenih izboljšavah za boljšo fizično dostopnost do kulturne dediščine v preteklem letu poročajo zelo izčrpno. Iz poročil javnih zavodov na področju premične kulturne dediščine ugotavljamo, da se sodelovanje z invalidi iz leta v leto izboljšuje, saj se zaposleni v javnih zavodih trudijo, da metode predstavitev razstav prilagajajo različnim skupinam obiskovalcev z invalidnostjo. Zaposleni v muzejih se v okviru obstoječih finančnih možnosti trudijo, da omogočajo tudi invalidnim obiskovalcev dostop do muzejskih zbirk z vzdrževanjem obstoječih prilagoditev in iskanjem možnosti za nove prilagoditve v okviru zagotovljenih proračunskih možnosti. Najpogosteje uporabljeni načini so: ustrezna tipografija in velikost črk, berljivih tudi za slabovidne, omogočeno otipavanje nekaterih premetov in s pomočjo sodobnih tehnologij (3D snemanje, poskusna virtualna povečava muzejskih predmetov). Poleg tega muzeji nadaljujejo izvajanje pedagoških in andragoških vsebin, prilagojenim invalidom (vodstva s tolmačem v znakovnem jeziku), delavnice, v pomoč pa so tudi avdio vodniki. Vendar pa je v zadnjem obdobju opazno pomanjkanje sredstev, ki se iz proračuna namenjajo izvajanju javne službe.

- Leto 2012:

Kot ustaljena praksa za iskanje načinov in pristopov predstavljanja kulturne dediščine invalidom, se uveljavlja sodelovanje z invalidskimi organizacijami, ki sodelujejo z muzeji pri pripravi standardov za dostopnost. Zgledno je sodelovanje z Zavodom za slepo in slabovidno mladino Ljubljana. Zaradi aktualnih in kritičnih javnofinančnih razmer,

upoštevanja določil Zakona za uravnoteženje javnih financ (ZUJF) (Uradni list RS, št. 40/2012) in posledično pomanjkanja proračunskih sredstev za financiranje nalog javne službe v letu 2012 ni bilo izrazitejših vlaganj v izboljšave za fizično dostopnost do muzejskih zbirk, niti v nakup opreme, ki bi izboljšala dostopnost in odpravila komunikacijske ovire.

Kaj je glavni razlog, da dostopnost v muzeje za gibalno ovirane v Sloveniji ni tako dobra kot bi lahko bila?

Glavni razlog je, da so pri dodeljevanju sredstev MK iz državnega proračuna javnim zavodom na področju premične kulturne dediščine razpoložljiva sredstva za izvajanje zakonsko določenih nalog javne službe vedno nižja. V zadnjem obdobju financiranja tudi ni bilo razpoložljivih sredstev za namen nakupa nujne opreme in nujnega investicijskega vzdrževanje objektov, v katerih muzejih muzeji opravljajo javno službo in omogočajo dostopnost do muzejskih zbirk javnosti. Najbolj akuten problem je fizična dostopnost v objekte gradov in muzejev, kjer se predstavljajo muzejske zbirke in izvajajo dodatne izobraževalne vsebine (pedagoški in andragoški programi). Večina muzejev ima namreč svoje prostore v historičnih objektih, na katerih so vsi posegi zaradi upoštevanja kulturno varstvenih pogojev zelo dragi. Potrebne so torej večje investicije, ki bi izboljšale fizično dostopnost muzejev in omogočile gibanje po razstavnih prostorih (npr. klančine, držala) ter možnost uporabe ustrezno prilagojenih sanitarij. Dokler ni zagotovljenih sredstev za sistemsko izboljšanje fizične dostopnosti, se postavlja vprašanje ali je s strani MK smiselno vztrajati na izvajanju različnih vsebin, primernih za invalide, če le-ti ne morejo kot obiskovalci neodvisno vstopati v muzejski objekt. Žal imajo ukrepi za odstranitve ovir v fizičnem okolju znatne finančne posledice za državni proračun, oziroma proračune lokalnih skupnosti. Dodatno težavo predstavlja pomanjkanje parkirnih prostorov pred muzejskimi zgradbami, ki bi bili prilagojeni invalidom. Državni muzeji nimajo zagotovljenega niti enega parkirnega prostora za avtomobil, s katerim se invalidna oseba pripelje ali pa je pripeljana v muzej. Lep primer je na novo nastala Muzejska četrt na Metelkovi ulici v Ljubljani, kjer so prenovljeni objekti Slovenskega etnografskega muzeja, Narodnega muzeja Slovenije in Muzeja sodobne umetnosti, ki so vsi tudi fizično dostopni invalidom, nima niti enega parkirnega prostora, označenega za parkiranje avtomobila invalida. Kljub temu, da je direktorica Slovenskega etnografskega muzeja že večkrat naslovila na Mestno občino Ljubljana prošnjo, da se zagotovi en parkirni prostor za invalida, se to do danes še ni zgodilo. V zadnjem obdobju je

opazno tudi pomanjkanje finančnih sredstev, ki se iz proračuna namenjajo izvajanju javne službe. Na področju muzejske dejavnosti se pri dodeljevanju sredstev MIZKŠ iz državnega proračuna javnim zavodom na področju premične kulturne dediščine ugotavlja, da so razpoložljiva sredstva za izvajanje zakonsko določenih nalog javne službe vedno nižja. V zadnjem obdobju financiranja tudi ni bilo razpoložljivih sredstev za namen nakupa nujne opreme in nujnega investicijskega vzdrževanja objektov, v katerih muzeji opravljajo javno službo in omogočajo dostopnost do muzejskih zbirk javnosti. Prilagoditve obstoječih stalnih razstav za invalide so zelo drage, proračunska sredstva Ministrstva za kulturo, namenjena programskim nalogam javne službe, v katero sodijo tudi postavitve razstav, izvedba pedagoških in andragoških programov, izdaja katalogov in drugih publikacij, pa vsako leto nižja. Za namen pridobivanja dodatnih sredstev, s katerimi se lahko izvajajo dopolnitve obstoječih razstav s ciljem dostopnosti invalidom, poizkušajo direktorji muzejev pridobiti dodatna sredstva pri sponzorjih. Žal so zaradi aktualne težke gospodarske situacije možnosti pridobivanja sponzorskih sredstev vedno težje. Prav tako se v muzejih še vedno ugotavlja pomanjkanje usposobljenih strokovnih kadrov, ki bi imeli ustrezna in verificirana znanja s strokovnega področja specialne metodike in didaktike. V povprečju je v muzejih zaposlen le en strokovni delavec, to je kustos pedagog, ki je pristojen za delo z obiskovalci.

Kateri so konkretni predlogi za izboljšanje stanja na tem področju?

V prihodnje je potrebno nadaljevati s cilji izboljšanja dostopnosti do kulturne dediščine invalidom, vendar se je ob tem potrebno zavedati, da je v historične objekte, v katerih domujejo muzeji potrebno vlagati sredstva za izboljšanje fizične dostopnosti. V prvi vrsti je potrebno povečati finančna sredstva, ki jih država vlaga za izboljšanje fizične dostopnosti. Pri tem so prioritete vlaganj odvisne od politike dodeljevanja proračunskih sredstev za investicijsko vzdrževanje in investicije v objekte, kar pa bo možno šele, ko se bo splošna javnofinančna situacija v Republiki Sloveniji izboljšala. V nekaterih primerih pa bodo potrebne tudi novogradnje. Prav tako pa bo potrebno zagotoviti zadostno število parkirnih mest, prilagojenih za avtomobile, ki prevažajo invalide na invalidskih vozičkih.